

TKKR.

Voorjaar 2024 • Derde jaargang, nummer 1

WAARDE € 6,95 • GRATIS MEE TE NEMEN

ELKE DAG
TKKR.NL

DAVE BLANK de prof met de hoed

RINUS ROELOFS'
BEELDEN TERUG BIJ
STATION HENGELO

MIEKE BOON OVER
DE MENSHEID EN
HET GROTE GEHEEL

VOORSTELLING:
SPAGHETTIRELLEN
IN TWENTE

TEC warmtepompen uit voorraad leverbaar

TEC
WARMTEPOMPEN

Binnen 4 weken bij u thuis
geïnstalleerd!

www.tecwarmtepompen.nl

Inhoud

14

INTERVIEW

De wonderlijke carrière van Dave Blank

Van LTS'er tot hoogleraar aan de UT en tegenwoordig is hij hoedenverkoper. En daar deed en doet hij nog van alles naast.

Colofon

Aan dit nummer werkten mee Robert Beernink, Agnes Booijink, Mieke Boon, Eric Brinkhorst, Hans Heerze, Heleen Lansink, Johan Leurink, Tom Lutikhuis, Henk Procee, Simone Tiehatten, Peter van der Tol, Harriët Tomassen, Stefan Wegdam, Ellen Wigger.

Tips voor de redactie?
redactie@tkkr.nl

Vormgeving Bureau Gigengack

Druk BDU, Barneveld

Advertentiemogelijkheden,
online en print
verkoop@tkkr.nl

TKKR. magazine is een
uitgave van Stichting De
Welle, KVK80157726

Contact info@tkkr.nl

TKKR online www.tkkkr.nl

THEATER

Theatertour rond spaghettirellen

Theatergroep De Jonge Honden brengt dit voorjaar een verborgen geschiedenis op de planken rond de cultuurclash van 1961 tussen woedende Tukkers en jonge Italiaanse gastarbeiders. De voorstelling houdt ons een spiegel voor door parallellen met de actualiteit.

KUNST

Meester in olieverf

Al 50 jaar schildert Henk Lassche de natuur, vaak met de einder als scheidslijn. Het gevoel dat het landschap bij hem oproept is hij steeds meer gaan volgen.

VOETBAL

De beste na Johan Cruijff

Met Abe Lenstra in de gelederen groeide Sportclub Enschede vanaf 1955 uit tot een topclub in de eredivisie.

KUNST

Wiskunde en kunst verweven

Rinus Roelofs brengt in zijn beelden wiskunde en kunst bij elkaar. Over de hele wereld oogst hij succes, toch blijft Hengelo zijn basis.

FILOSOFIE

Kerkgang voor ongelovigen

Filosoof Mieke Boon in gesprek met em.prof. Filosofie Henk Procee over de waarde van de kerk voor ongelovigen.

24

27

40

AQUA TEC PURE

- Ingebouwde tijdscontroller
- Slim filter alarm
- 24-uurs tijdcontrole
- Automatische berekeningen
- Water hardheid instellingen
- Cyclus functie programma
- Zoutalarm
- 5 jaar garantie

**AQUA
ONTHARDERS**
ZUIVER & KALKVRIJ WATER

WATERWINWEG 8 OLDENZAAL | 085-7927927 | WWW.AQUAONTHARDERS.NL

VOORAF

Normaal zijn is een kunst

Jezelf zijn zonder anderen te schokken of buitensporig te provoceren, terwijl je tegelijkertijd trouw blijft aan je eigen waarden en overtuigingen. Ambitieuw zijn en streven naar persoonlijke groei zonder jezelf op een voetstuk te plaatsen of te streven naar roem en erkenning. Het is niet eenvoudig om normaal te zijn.

Het vereist moed om trouw te blijven aan jezelf, terwijl je tegelijkertijd verbonden blijft met anderen en de wereld om je heen. En die wereld is zo veeleisend, er zijn zoveel dingen die we moeten doen: sporten, op bezoek bij je schoonouders, afspreken met vrienden... shit, nu vergeet je je partner bijna!

Gelukkig reikt leefstijlcoach Ellen Wigger-Lohuis handvatten aan om die wereld te bedwingen. De kernboodschap? Je moet helemaal niets: weet wat je kunt (en wat je niet kunt).

Weten wat je niet kunt: lastig. Want als je nooit bent blootgesteld aan een uitdaging, is het niet eenvoudig om je bekwaamheid op dat gebied in te schatten. Al het nieuwe is moeilijk. Wie denkt dat de tolerantie voor asielzoekers en arbeidsmigranten echt iets van 2024 is, heeft het mis. In 1961 raakten Oldenzaalse knapen slaags met Italiaanse gastarbeiders. Nieuwe cultuur, nieuwe taal, nieuwe mensen: erg apart allemaal. En toen die zongebruinde nieuwkomers ook nog eens veel aandacht van de meisjes kregen, was een kruitvat al snel ontploft. Rare tijden zijn van alle tijden.

In rare tijden, in moeilijke tijden biedt geloof houvast, ook voor hen die niet geloven. Voor het hoe en waarom verwijst ik je graag naar hoogleraar wetenschapsfilosofie Mieke Boon. Samen met haar collega Henk Procee werpt ze zich op dit fenomeen en gaat ze in op de vraag waarom de waarheid soms fragiel is.

En niet alleen de waarheid is fragiel: van Washington tot Moskou stottert het leiderschap zich naar een nieuwe ambtstermijn. Waarom die oude gerimpelde mannen nog steeds de scepter zwaaien? Peter van der Tol gaat er in zijn column dieper op in.

Zijn wij in Twente dan wel perfect? Wees gerust, dat zijn we niet. Ook tussen Regge en Dinkel zijn er genoeg verbeterpunten. Hier wordt een kop die boven het maaiveld uitsteekt bijvoorbeeld vakkundig van de romp gescheiden. En hoewel een Italiaan tegenwoordig welkom is, voert Twente zeker niet de lijst met meest inclusieve streken aan. Maar een ding is zeker, in Twente doen we een goede poging om normaal te zijn. We weten wat we kunnen... en dat houden we mooi stil. En wat we niet kunnen? *Doar proat wie nich ower! (da doot de rest wa ai vot bint!)*

Word abonnee!

En ontvang TKKR magazine
4 x per jaar thuis op de mat.

**Ga naar de website:
TKKR.nl**

Rinus Roelofs terug op het stationsplein

Momenten waar wiskunde en art elkaar ontmoeten en versterken

Het werk van Rinus Roelofs, die zijn atelier in Hengelo heeft, kent haar basis vanuit computerwerken. Ontsproten in het hoofd van de kunstenaar en vertaald tot vormen via het computerprogramma Rhino, waar hijzelf overigens mede vormgever van is. Vervolgens in 3D tastbare modellen weergegeven door de hand van de kunstenaar of de 3D printer.

TEKST PETER VAN DER TOL

De basis van deze werken zijn structuren. Vertaald in objecten in drie dimensies. De vlakken en ribben vormen een structuur gebaseerd op herhalingen. (Zie foto hiernaast.)

Bekend over een groot deel van de wereld in kringen gedomineerd door een combinatie van wetenschap en kunst, was Rinus Roelofs relatief onbekend in zijn woonplaats, totdat 8 van zijn sculpturen op het stationsplein kwamen te staan, verplaatst werden en binnenkort weer terugkeren op het plein. Zelfs met een 9e sculptuur erbij!

Hoogste tijd om eens verder kennis te maken met Rinus Roelofs die zich op het snijvlak van kunst en wiskunde een geheel eigen mondiale plek heeft veroverd. We doen dat via een aantal kenmerkende momenten.

Rinus, jij ben over de hele wereld bekend, maar pas sinds jouw sculpturen op het stationsplein staan, ben je bekend geworden bij het gros van de Hengelo'ers. Hoe komt dat?

Het begint ermee dat ik mij beweeg in een hele specifieke hoek van de kunst, namelijk daar waar wiskunde en kunst elkaar ontmoeten in abstracte sculpturen. Dan moet je al snel buiten de grenzen kijken om een groep mensen te vinden die daarin geïnteresseerd is. Je hebt over de wereld een aantal organisaties, vergelijkbaar met de Nederlandse stichting Ars et Mathesis, waar dit soort kunst samenkomt naast de wetenschapscentra, zoals de universiteiten. Ik had het dus al heel snel

door dat ik het als kunstenaar niet alleen van Hengelo moest hebben, maar dat mijn blikveld veel ruimer en specifiek zou moeten zijn. Mijn bewuste deelname aan congressen door papers, spreektijd en dergelijke maakte dat ik andere mensen leerde kennen van waaruit ik weer ingangen kreeg bij organisaties en vooral universiteiten. Uitnodigingen naar onder andere Spanje om een tentoonstelling te houden op het universiteitsterrein kwam tot stand via zo'n contact. En dit leidde tot andere contacten en dat verbreedde zich steeds verder. Na verloop van tijd worden niet alleen de kosten vergoed, maar genereert het ook een inkomen. In die tijd had ik in Twente wel een paar tentoonstellingen gehad, maar het liep niet echt door en het gaf ook niet veel verkoop. Het was voor mij verstandiger om die andere weg te kiezen.

Ik zie op jouw website een hele range van werelddelen waar jij presentaties en exposities hebt gehad. Kwam Hengelo nog in beeld?

Klopt, van Europa kwam al heel snel ook de Aziatische wereld. Mijn kunst spreekt daar enorm aan. Hong Kong, Taiwan, Zuid-Korea, Japan en een maand China leverde mij veel bekendheid op. Hengelo was dan de plek waar ik steeds weer terugkwam. Waar ik rust had, rustig kon denken en werken. Zeker hier op deze locatie in Tuindorp. Een beetje weggemoffeld achter een huizenrij heb ik inmiddels een mooie ruime plek gevonden.

Op een dag kwam Jan Noltes op mijn pad en die zei dat ik echt een keer moest exposeren in de Heart gallery in de

Rinus Roelofs

Geboren in 1954 in Sleen, sinds 1976 woonachtig in Hengelo, waar hij nog steeds woont en werkt.

Zijn werk is van staal, papier, beton, steen of kunststof.

Exposities en voordrachten in de Verenigde Staten, Nederland, Slovenie, Japan, Spanje, China, Hong Kong, Frankrijk, Duitsland, Taiwan, Finland, België, Zweden, Italië etc.

Zijn sculpturen zijn te vinden in/ bij Nedap Groenlo, Philips, IBM, EFQM Brussel, TEC Oldenzaal, de Doorbraak Almelo, San Sebastian Spanje, Kortrijk Brussel, Borgo Volsugana Italië, Tokyo Japan, Gwangju Zuid Korea, Lattrop, Hengelo etc.

Drienerstraat. Ik zei: “Jan dat is allemaal leuk en aardig en dat kun jij wel zo vinden, maar daar komt geen hond, echt niet!” Uiteindelijk heb ik toch toegezegd onder de voorwaarde dat het geen verkoop-expositie moest worden, maar dat ik mijn verhaal neer kon zetten om de bezoekers te laten zien waar ik allemaal mee bezig ben en hoe dat in elkaar zit. Daar horen ook een aantal presentaties op avonden bij, anders had het naar mijn idee geen zin. Uiteindelijk kwamen er 1400 mensen in een maand tijd op af en daar stonden we allebei van te kijken.

Kort daarna had ik een tentoonstelling van grote beelden op een binnenplaats in Barcelona. Dat was een probleem. Ik maak altijd beelden op schaal. (Het atelier van Rinus is één grote systematische verzameling van kleine kunstwerken en modellen. *PvdT*). Het museum bood een kostendekkend budget om de beelden op groot formaat te laten maken en het zou een expositie voor de duur van een jaar worden. Strobos Metaal, het bedrijf waar ik mijn grote beelden laat lassen, heeft toen de sculpturen geproduceerd.

In de voorfase naar deze expositie kwam het Eschermuseum in Den Haag naar mij toe. Van een presentatie in de Museumnacht kwam het tot het verzoek voor een tentoonstelling. Een deel van de beelden voor Barcelona was toen al klaar en die kon ik met wat kleinere stukken in het Eschermuseum tentoonstellen.

Toen kwam Barcelona en ook daar kreeg Jan Noltes lucht van. Hij vond dat die beelden een plaatsje in Hengelo verdienden. Hengelo is metaalstad, het zijn metalen beelden. Kortom, die moeten naar Hengelo komen. De gemeente Hengelo kon geld vrijmaken voor een stageld van deze beelden voor een jaar.

In dat jaar begon de bevolking van Hengelo steeds meer aan te dringen op een permanent verblijf van deze beelden. Jan Noltes heeft zich enorm ingespannen om bij het bedrijfsleven en bij de Gemeente Hengelo geld vrij te maken voor aankoop van de beelden. Uiteindelijk bood de stichting Stanislaus die zich inzet voor de ondersteuning van kunst en cultuur aan de sculpturen te kopen en te plaatsen. Zo geschiedde.

Vanwege alle bouwactiviteiten in de stad zijn de beelden verplaatst, maar in maart zullen zij terugkeren op het stationsplein, voor zien van nieuwe sokkels en er komt een negende sculptuur bij.

**“IN TEKENEN
VALT GEEN ZAK
TE VERDIENEN,
GA MAAR
WISKUNDE DOEN”**

Jij bent begonnen om toegepaste wiskunde te studeren op de TH in Enschede. Die opleiding verlaat je om je in de kunstwereld te storten. Op het oog een vreemde stap. Kun je iets vertellen over die fase?

Kort gezegd komt het hier op neer: Je komt van de middelbare school en je bent goed in tekenen en rekenen. Iedereen zegt: “In tekenen valt geen zak te verdienen, ga maar wiskunde doen”. Mijn stage in 1973 deed ik op de computerafdeling van Shell in

Den Haag. Computers waren duur, moesten dag en nacht draaien en er waren daarom ploegendiensten op deze afdeling. Dat leverde veel vrije tijd overdag op. Regelmatig ging ik naar het Gemeentemuseum in Den Haag. In 1972 was Escher overleden en allerlei schetsboekjes van Escher waren terechtgekomen in het prentenkabinet van het museum. Ik heb alles doorgenomen en realiseerde mij toen dat dit de wiskunde was die mij aansprak.

Gestopt met de TH en doorgegaan naar de avondopleiding van de AKI in Enschede en daarnaast gewerkt om een inkomen te hebben voor het gezin. Wiskunde was taboe op de AKI, dus ik kwam na 5 jaar van de opleiding af met een heel ander soort kunst dan ik in gedachte had. Escher werd op de academie ook niet gezien als kunst. Wat toen wel in de mode was, was de conceptuele kunst; je start met een idee en afhankelijk van het idee kies je voor het materiaal en zo

probeer je door het kunstwerk het idee over te brengen bij je publiek. Landelijk was het gebruik van de computer voor de kunst nog nagenoeg onbekend. Ik ben toen in de conceptuele kunst afgestudeerd.

Na enige tijd begon mijn fascinatie van de wiskunde naar boven te komen en wilde ik die combineren in de kunst. Starten met zoiets nieuws betekende veel onzekerheid. Het publiek en de musea hadden nog een interesse. Ik was onbekend. Het heeft ontzettend lang geduurd voor ik mijn eerste opdrachten kreeg. Een van de eersten was de NEDAP waar ik een relatiegeschenk voor mocht maken. Dat werd tot ieders verrassing een enorm succes en leidde tot een vervolgoopdracht (een geschenk bij jubilea) bij de NEDAP.

Ik was toen geabonneerd op het vakblad BK informatie. Daarin stonden ook opdrachten waarop je kon inschrijven. Kansloos voor mij als onbekende kunstenaar. Ze kozen toch altijd voor de bekende namen. Op een bepaald moment stond er een advertentie in van de EFQM, een Europees overkoepelend kwaliteitsinstituut.

Zij wilden een prijs instellen voor bedrijven die uitzonderlijk presteerden op kwaliteitsmanagement. Regulier een portfolio insturen zou niets opleveren. Ik ben dus gewoon alvast de prijs gaan ontwerpen, een bol bestaande uit 24 losse delen en als je één deel weghaalt dan stort hij in elkaar. In mijn optiek goed passend bij de essentie van management. Ik heb gewoon opgebeld en gezegd dat de prijs klaar was. Na enige verbazing bij het EFQM mocht ik komen en hem laten zien. Een week later werd besloten dat dit de prijs zou zijn die uitgereikt zou worden door de koning van Spanje. Rank Xerox Londen kreeg de prijs, was er zeer verguld mee en vroeg mij een replica te maken voor al hun 25 hoofdkantoren in Europa.

Zo had je de eerste schreden gezet om naam te maken. Hoe verder?

Ik ben verder doorgestapt naar de kunst. Het mooie van kunst vond ik dat het eigenlijk nog nergens over gaat. En het mooie van kunst is dat het nergens goed voor is. Eigenlijk maak ik nu dingen die nergens over gaan en nergens goed voor zijn. En dat wil ik graag zo houden. Ik ga geen dingen maken zoals gebruiksvoorwerpen en dergelijke. Daar ben ik gewoon niet goed in. Als iemand komt en zegt: “Jouw idee kan

ik goed gebruiken”, dan is dat goed. De functie van een kunstenaar is het inspireren van de volgende laag. Dat kan bijvoorbeeld een architect zijn of een industrieel ontwerper. Mondriaan is zo'n kunstenaar die velen geïnspireerd heeft tot ontwerpen en dat is mooi.

Op het tussengebied van Kunsten en Wetenschap heb je het Bridges congres. Jij hebt daar een rol in.

Mijn eerste congres was het Escher Centennial congres, ter gelegenheid van het honderdste geboortjaar van Escher en dat vond plaats in Rome. Kort daarna kwam ik in contact met het Bridges congres dat tracht een brug te slaan tussen kunst en wetenschap. Elk jaar op een andere plek in Europa wordt dit congres georganiseerd. De oorsprong daarvan komt uit de Verenigde Staten. Sinds 2003 kom ik er elk jaar met iets wat ik gemaakt heb en geef ik een presentatie. Het mooie is dat er druk op staat, anders gezegd: “Het levert structuur”. In januari moet je iets gemaakt hebben en dat inleveren voor het congres in juli.

Je hebt nu naam gemaakt, je bent op een leeftijd waarbij anderen het stokje overdragen en zich terugtrekken. Hoe zit dat bij zo'n gedreven persoon als jij bent?

Nou, ten eerste ben ik op mijn dertigste pas als kunstenaar begonnen. Die dertig jaren waren 'de ontwikkeling tot...'. De volgende dertig jaar was eigenlijk het ontdekken wat je ècht wilt vertellen. Dan ben je zestig en komt de fase van hopelijk weer dertig jaar waarin je datgene wat

je weet en bedacht hebt door kunt geven. Dat doorvertellen begint bij mij ontzettend belangrijk te worden. (Papier) workshops en lezingen horen daarbij, evenals lezingen en mijn promotie aan de universiteit van Leuven op het onderwerp “nieuwe regelmatig veelvlakken”. Werken in dit mooie atelier heeft als voordeel dat ik aan de hand van al die kunstwerken zie wat mijn ontwikkeling in de loop van de tijd is geweest en dan ook ontdek wat de samenhang is. Uiteindelijk leidt dat dan weer tot nieuwe ideeën. Daar komen mooie nieuwe dingen uit waarmee ik hoop nog een paar jaar door te kunnen gaan.

**“DE SCULPTUREN
VERTELLEN OP
EEN ANDERE
MANIER
HETZELFDE
ALS DE DOCENT
WISKUNDE.”**

Hoe ik tot dat promotieonderzoek kwam is eigenlijk best bijzonder. Eigenlijk dacht iedereen dat alles wel bekend was op het gebied van een regelmatig

veelvlak. Ik had echter nog een nieuw regelmatig veelvlak ontdekt, dus op een gegeven moment bel ik een professor in België op daarmee. Die lachte schamper en gooit gelijk de hoorn erop. Ik heb hem nog een keer gebeld en uitgelegd dat ik daar zelfs een model van heb en dat wil laten zien. “Nou kom dan maar” was de reactie, dus ik naar Gent. Ik zet het model bij de man op tafel en vervolgens bleef het een kwartier stil. Toen adviseerde hij mij daarop te promoveren. En zo geschiedde uiteindelijk in 2020.

De nieuwe generatie komt achter jou aan met snellere computers en nog geavanceerdere software. Gaan die jou straks inhalen?

Je vergeet dat ik vanaf het eerste uur gebruiker/bemoeier en medeontwikkelaar ben van het computerprogramma Rhinoceros. Pas geleden is de viering geweest van het 25-jarige bestaan van het computerprogramma Rhinoceros. Die viering is gekoppeld aan mijn 25-jarige koppeling aan Rhinoceros. Ik ben in Nederland de Rhino specialist. Het programma waar al die jonge jongens gebruik van maken. Het programma is ontwikkeld voor vormgevers en ook uitermate geschikt

voor beeldhouwers. Als beeldhouwer is een papiertje (2Dimensies) te weinig als schetsboek. Als je het papier omdraait zie je de achterkant van het beeld toch niet! Bij een 3D programma op de computer kun je het van boven, voor, achter, zijkant en onderkant bekijken. Daar komt bij dat ik wiskunde heb gestudeerd. Het programma was zo opgezet dat je als gebruiker binnen het programma zelf kunt programmeren en niet beperkt bent tot dat wat de programmeurs van Rhino erin gestopt hebben.

Je ziet dat ik op allerlei gebied nog een hele goede meeloper, zelfs voorloper ben. Een goed voorbeeld is misschien het portret van de koning dat ik onlangs

gemaakt heb voor de raadzaal in Hengelo. De burgemeester wilde graag iets bijzonders en daar heb ik iets eigentijds voor gemaakt dat wellicht zonder de hedendaagse techniek niet gerealiseerd had kunnen worden.

Jij hebt een link met onderwijs.

Mijn hoofdthema is structuren en mijn sculpturen vertellen iets over wiskunde. De ontwerpen laten studenten van alle leeftijden wiskunde begrijpen van abstracte getallen en letters naar inzichtelijke modellen. De sculpturen en figuren vertellen op een andere manier hetzelfde als de docent wiskunde. Ik heb daarin heel mooie dingen meegemaakt, zoals in

Taiwan, maar ook in Nederland. Jonge studenten leerden we een sculptuur creëren in de buitenlucht van houten balken met inkepingen. Er komt geen lijm, spijkers, touw of schroeven aan te pas, maar na enige tijd kan een kind over deze ‘losse’ constructie lopen zonder erdoor te zakken. Dat opent de ogen. Of we maakten verschillende sculpturen van papieren figuren die er allemaal hetzelfde uitzien. Het is verrassend hoe kinderen dit oppakken en het vertalen naar hun abstracte onderwijs.

Ik hoop dat iedereen straks weer geniet van de sculpturen op het stationsplein in Hengelo en er wellicht met nog meer interesse naar kijkt. ■

TKKR thuis?

Voor € 15,- ontvangt u TKKR magazine vier keer per jaar thuis bij u op de deurmat.

Word abonnee en lees pakkende verhalen over verleden, heden en toekomst van Twente.

Scan de QR-code en word abonnee!

TKKR. Thuis in Twente

Onstuimig Onstuimig Onstuimig

Het is onrustig in Europa met protesterende boeren. Nederland lijkt een voorbeeld te zijn geweest voor de rest van Europa. Stakingen, protesten zijn aan de orde van de dag. Soms vergelijkbaar met hoe het in Nederland gaat, soms ook nog een stapje verder. Onze Franse collega's zijn daar een 'goed' voorbeeld van. Met volle mestwagens gaan ze op pad om hun 'shit' te droppen. Waar ik absoluut afstand van neem zijn de vernielingen en bedreigingen. Daar mogen wij niet van weggijken. Dit is niet hoe je je tegengeluid mag en kan laten horen. Iedereen doet dat trouwens op zijn of haar eigen manier. Ik heb de mogelijkheid om met woorden mijn mening te verkondigen. Anderen kiezen ervoor om met trekkers op pad te gaan.

Wat we gezamenlijk delen is de onmacht voor de opgaven die we op ons af zien komen. Jarenlang hebben we betaalbaar, veilig en voldoende voedsel gemaakt. Helaas is dit niet meer voldoende en zien we de grote opgaven op ons afkomen. We hebben zo'n efficiënt systeem gemaakt waarbij we niet voldoende aandacht hebben gehad voor een aantal grenzen.

Wij hebben als boeren de sleutel in handen om de voedselvoorziening van de toekomst veilig te stellen, maar ook een grote bijdrage te leveren aan het in stand houden van de biodiversiteit of die zelfs te verbeteren. Of om een bijdrage te leveren aan schoon drinkwater en een gezonde, groene leefomgeving. Dat doen weinig sectoren ons na.

En ja ook wij moeten accepteren dat het boeren zoals we dat altijd al generaties lang gedaan hebben niet meer voldoende is voor een volhoudbare toekomst van de landbouw. Het is een rare veronderstelling dat wij boeren blij zouden zijn met de versoepelingen in Europa qua

gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Alsof wij staan te springen om voortdurend deze stoffen te gebruiken. Het tegendeel is waar. Het afgelopen jaar hebben 'te veel' boeren groen gedaan. Met het nieuwe gemeenschappelijke landbouwbeleid uit Europa kon je afgelopen jaar eindelijk een vergoeding ontvangen voor je inspanningen om duurzamer te boeren. Gevolg: te veel boeren die groen doen, budget overschreven, dus helaas pindakaas, de uitgebleven beloning blijft deels uit. Onlangs heeft Wageningen een nieuw rapport gepubliceerd waaruit blijkt dat boeren die moeten voldoen aan de nieuwe milieuregels van de Europese Unie 25% tot 200% minder gaan verdienen.

De schreeuw om aandacht van de boeren uit Europa is gericht aan de consument, supermarkt en overheid. Zorg dat wij deze transitie kunnen maken naar een duurzaam en volhoudbaar voedselsysteem. Wij willen wel! Wat zou jij doen als je jouw werk anders moet uitvoeren, alles onzeker is, je grote risico's moet nemen en onder grote (financiële) druk staat met het vooruitzicht dat je een kwart tot 200% minder gaat verdienen?

Heleen Lansink is melkveehouder en agro influencer

‘We moeten blijven investeren in sleuteltechnologie’

Wetenschapper Dave Blank heeft na zijn emeritaat nog genoeg te doen

Zijn wereld bestond uit onzichtbare deeltjes. Tienduizend keer kleiner dan de dikte van je haar. Nanotechnologie was de specialiteit van wetenschapper Dave Blank (71). De wetenschappelijk directeur van MESA+ is inmiddels afgezwaid aan de Universiteit Twente. Na zijn pensionering vier jaar geleden is hij winkelier geworden. Blank is hoedenverkoper. Maar de band met de wetenschap heeft hij niet doorgesneden. De Enschedeër is adviseur voor het onderwijs en de overheid. Blank heeft daarbij een waarschuwend boodschap. “We moeten blijven investeren in sleuteltechnologie; dat is nieuwe technologie. We lopen een achterstand op als we dat niet doen in Europa. Dan worden we afhankelijk van China, India, Singapore en de Verenigde Staten. Die boodschap is momenteel de rode draad in mijn advies aan de overheid”, zegt de professor.

TEKST STEFAN WEGDAM FOTOGRAFIE ERIC BRINKHORST

Blank hield zich in zijn werkzame leven bezig met de wetenschap van de kleine deeltjes; onzichtbaar voor het mensenoog. De komst van het nanolab in 2010 was een mijlpaal voor de Universiteit Twente. Daar was hij nauw bij betrokken. Blank werd wetenschappelijk directeur van MESA+, het onderzoeksinstituut dat aan het nanolab gelieerd is.

Keuze voor de techniek

Zijn fascinatie voor de techniek kan niet los worden gezien van zijn vader. Hij was docent werktuigbouwkunde in Enschede. De wieg van Blank stond elders. Hij is geboren in Amsterdam. “Maar op mijn veertiende jaar verhuisden we met ons gezin naar Lonneker. Mijn vader kreeg een baan als leraar aan de nieuwe MTS in Enschede.” Het gezin telde zes kinderen. Iedereen ging iets anders doen. Blank koos voor de techniek. Dat sprak hem meer aan dan klassikaal les. “Ik ben begonnen op de LTS, daarna

ging ik naar de MTS. Daar kreeg ik les van mijn vader. Hij heeft me enthousiast gemaakt voor techniek.” Na de MTS volgde de HTS. Even leek het erop dat Blank voor een loopbaan in het bedrijfsleven zou kiezen, maar hij kreeg een aanbod van de Universiteit Twente. Daar kon hij zich specialiseren in supergeleidende materialen. Blank ging er aan de slag en bleef zijn hele werkzame leven aan de universiteit in Enschede verbonden. Uiteindelijk werd hij hoogleraar en wetenschappelijk directeur MESA+ met nanotechnologie als zijn specialisatie. De toepassing van deze vorm van sleuteltechnologie heeft de wereld veranderd. “Snellere computers, de iPhone en het beter opsporen van virussen. De nanoafmetingen waren er altijd al. Maar vroeger waren die nog niet waarneembaar. Nu wel. Dankzij nanotechnologie hebben we een enorme ontwikkeling doorgemaakt.”

Als directeur van MESA+ stond Blank aan het hoofd van het instituut voor nanowetenschap. Het nanolab kwam er veertien jaar geleden. “Dat was een enorme

voortgang. Daarmee behoren we tot de wereldtop. Het gebouw moest aan allerlei condities voldoen. De betonnen vloer bijvoorbeeld is heel zwaar en de cleanroom is een heel schone ruimte met een stabiele temperatuur. Dat is niet zonder reden. Het moet beweging voorkomen. Vergelijk het maar met het maken van een foto. Bij een klein beetje beweging wordt die onscherp.” In het nanolab werken studenten, wetenschappers en spin-offbedrijven. “We werden een ondernemende universiteit.” Spin-offbedrijven ontstaan vaak door promovendi. Dankzij de toepassing van nanowetenschap kan er ook veel duurzamer geproduceerd worden. “Denk aan de ontwikkeling van nieuwe batterijen, die veel langer meegaan. Of betere filters om het water mee te zuiveren. Nano speelt daarmee ook een rol in het bestrijden van de klimaatproblematiek.”

Wetenschap, kunst en FC Twente

Het leven van Blank is echter meer dan alleen nano. Kunst en FC Twente mogen zich ook in een meer dan gemiddelde belangstelling verheugen van ‘mister nano.’ “Ik heb er altijd veel dingen bij gedaan. Kunst in het Volkspark bijvoorbeeld. Dat is een jaarlijks kunstevenement op de tweede zondag in juni in Enschede. Daar ben ik jarenlang voorzitter van geweest.” Blank ziet wel raakvlakken tussen kunst en wetenschap. Het zijn volgens hem geen twee totaal verschillende werelden. “Kunst is je openstellen voor de omgeving. Op een creatieve wijze. Voor techniek geldt dat ook.” Blank is kunstliefhebber. Thuis in de woonkamer hangen kunstwerken aan de wand. Maar ook voetbal kan hem bekoren. Hij zegt een fan van FC Twente te zijn. “Ik heb geen seizoenkaart, maar zit wel regelmatig in De Grolsch Veste. Een wedstrijd meemaken in het stadion is toch veel mooier dan thuis voor de televisie....”

De band met FC Twente ontstond al in jaren waarin de club nog in het Diekmanstadion speelde. Dat was nog voor de eeuwwisseling. “Via LSV konden we aan kaarten voor een wedstrijd komen. Dat ging via mijn vader, die toen voorzitter van LSV was.” Later speelde Blank een rol in het zogeheten Twentekwartier. Dat was na de verhuizing naar De Grolsch Veste. Bij de bouw van de tweede ring kreeg Twentekwartier een ruimte in het stadion waarin

allerlei maatschappelijke projecten gestalte kregen. “Het Twentekwartier zat onder het uitvak. Het was een multifunctionele locatie. Doordeweeks werden er bijvoorbeeld cursussen gegeven voor mensen, die moeite hadden met een computer om te gaan. Lezingen waren er ook. Onder meer over kunst en techniek. De woningbouwvereniging maakte er ook gebruik van. Daarnaast konden we mensen ontvangen, die om allerlei redenen anders niet naar FC Twente konden gaan. Ernstig zieken bijvoorbeeld konden de wedstrijd zien dankzij het Twentekwartier.”

Hoeden en toebehoren

Na zijn emeritaat was Blank met zijn partner ook aan iets nieuws toe. Ze wisten aanvankelijk niet exact wat ze wilden gaan doen. Maar na het zien van een hoedenwinkel in Den Haag raakten ze in de ban van hoeden en petten. “Enschede had nog geen hoedenzaak”, zegt Blank. Vijf jaar geleden openden ze aan de Haverstraatpasage 58 hoedenspecialzaak Manchet. Hoeden en petten van diverse topmerken worden er verkocht. Net zoals sjaals, handschoenen, bretels, leren tassen en manchetsknoepen. Ook is er kunst te zien. In Manchet wordt beeldende kunst van internationale kunstenaars geëxposeerd. De samenstelling van de collectie wisselt.

De compagnon van Blank staat vaker in de winkel dan hij. Dat komt doordat Blank nog steeds zoveel nevenactiviteiten heeft. “Ik sta vaak op zaterdag en zondag in de winkel.” Een hoed en een pet past bij hem. Blank gaat nu vrijwel altijd het huis uit met een hoed of pet op. “Vroeger niet, maar nu wel”, zegt Blank met een glimlach waarbij hij ook wijst op zijn dunner wordende haar. Een hoed of pet is voor hem niet alleen een kwestie van smaakvol gekleed gaan. “Het is ook een UV-filter tegen zonlicht. Mijn haren zijn dunner geworden. Ook vroeger had ik wel eens een hoed op, maar lang niet altijd.” Hoeden en techniek kunnen ook niet los van elkaar worden gezien, vindt Blank. Een polyester hoed komt tot stand door moderne techniek van hoge kwaliteit. “Het materiaal wordt gebruikt om hoeden waterafstotend te maken. Ik verdiep me in de materialen waar hoeden van zijn gemaakt.”

Prof. dr. ing. Dave Blank

Amsterdam, 9 januari 1953

LTS (TTO-stroom), MTS (werktuigbouwkunde), HTS (Fysische Techniek), THT (Technische Natuurkunde).

1982-1987 technicus UT,
1987-1991 promovendus,
1991-1999 universitair docent,
1999-2002 universitair hoofddocent,
vanaf 2002 hoogleraar,
2007-2016 wetenschappelijk directeur MESA+,

vanaf 2018 adviseur Saxion en UT.

VICI-laureaat van de Nederlandse Wetenschappelijk Onderzoek voor vernieuwend onderzoek. Koninklijke onderscheiding Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. STW Simon Stevin Meester, voor toegepast onderzoek. Ten Hag prestatieprijs, FOM valorisatieprijs voor toepassingen van fundamenteel onderzoek.

Nevenactiviteiten: vicevoorzitter Qua Art Qua Science. Voorzitter stichting ScienceCafe Enschede. Voorzitter Maatschappelijk Plein Twente, partner van FC Twente, een initiatief dat o.m. tot doel heeft werkgelegenheid te scheppen voor verschillende doelgroepen. Voorzitter stichting NaNOcancer voor ontwikkeling vroegdiagnostiek van kanker.

Sinds 2019 mede-eigenaar Manchet Hats & Accessories.

In de winkel ontmoet Blank regelmatig bekenden. Klanten komen tot in de verre omtrek naar Enschede. Ook oude bekenden van de Universiteit Twente stappen wel eens naar binnen. “Zo komen terug om een praatje te maken. Ja, ik kom nog veel bekenden tegen.” Het ondernemerschap past wel bij hem. Vroeger als professor begeleidde hij spin-offbedrijven in het nanolab, nu is hij met zijn partner zelfstandig ondernemer.

Nog steeds een volle agenda

Maar de hoedenspecialzaak slokt niet de meeste tijd op. Blank is adviseur voor zowel het onderwijs als de overheid. Die doen frequent een beroep op zijn kennis, die daarmee niet verloren gaat. De Enschedeër geeft lezingen in Nederland en het buitenland. Ook is hij lid van de investeringscommissie Oost-Nederland. Die geeft adviezen aan de provincie voor financiële ondersteuning aan innovatieve start-upbedrijven. Blank beoordeelt de aanvragen met de commissieleden.

Als adviseur is hij ook nog steeds betrokken bij het onderwijs. Dat doet hij voor Saxion. “Voor het Saxion liggen er veel kansen. Op de HBO is er minder onderzoek dan op de UT. Dat is meer gericht op wetenschappelijk onderzoek. Het kan elkaar aanvullen”, zegt Blank. Uiteindelijk moet daar het bedrijfsleven in Twente van profiteren in de zoektocht naar hooggeschoold technisch

personeel. “Ik ben nu dan weliswaar met pensioen, maar ik heb het niet minder druk. Mijn agenda staat nog gewoon vol. Ik vind het mooi in een adviserende rol van dienst te kunnen zijn. Ik zie mezelf daar ook nog niet mee stoppen. Ben van plan om daar nog jaren mee door te gaan.”

Dringend advies aan de overheid

Blank heeft zijn leven lang mensen warm willen maken voor de techniek. Niet alleen wil hij inspireren, maar ook waarschuwen. Dat laatste doet hij bij adviezen aan de overheid. Blank scheidt een pessimistisch toekomstbeeld als Europa teveel blijft achteroverleunen. Europese landen moeten volgens hem samen optrekken om niet van landen in andere werelddelen afhankelijk te zijn.

Blank constateert dat landen als India, China, Singapore en de Verenigde Staten geduchte concurrenten zijn geworden. “Samenwerken is goed. Maar we moeten niet afhankelijk worden. In Europa moeten we ervoor zorgen dan we zelf vooraan lopen met de nieuwste technologieën. Dat is heel belangrijk en nu ook echt nodig. Want een land als de Verenigde Staten dreigt ook steeds meer voor zichzelf te kiezen”, zegt Blank. Investeren in sleuteltechnologie is volgens hem noodzakelijk om niet in een afhankelijke positie te komen. “Europa moet onafhankelijk op een hoog niveau blijven.” ■

De Twentse Formule

TUKKERS VORMEN EEN BEVOLKINGSGROEP DIE NOOIT HUN PARADIJS HEBBEN HOEVEN VERLATEN VANWEGE EEN ZONDE. HOE DAT KAN? ZE VINDEN WEGGAAN OP ZICH AL ZONDE! ALLEEN AL DIE BIJKANS FILOSOFISCHE GEDACHTE HOUDT DE AARTSTUKKERS ROTSVAST OP DE PLEK.

Bovendien, wie wil in vredesnaam een overvloed schenkend weldadig tweestromenland verlaten voor een onbekende omgeving die zich daar tot aan het einde der tijden niet mee zal kunnen meten? En waarom notabene kwaad met kwaad vergelden? Min keer min wordt nooit plus, wat de wiskundigen daar ook van vinden! Dat is de Twentse relativiteitstheorie.

Graag telt de Twentenaar zijn zegeningen. Vroeger waren daarvoor ontelbare geestelijk geschoolden in de regio actief, tegenwoordig doet de Tukker dat noodgedwongen zelf.

Dinkel en Regge zorgen voor vruchtbare grond, zoals de Eufraat en Tigris dat doen in Mesopotamië. Daar, in delen van het huidige Turkije en Irak, zou aan het begin der tijden zich het aardsparadijs hebben bevonden, een idyllisch oord waar het de naakte frivool rondartelende mensen aan niets ontbrak.

Dat lustoord staat ook bekend als de Hof van Eden. In onze contreien spreken wij, mutatis mutandis, over de Hof van Twente, overigens en vooral niet te verwarren met de gemeente die deze aanmatigende naam voert en van veel recenter datum is. Naar het antwoord op de vraag of het toeval is dat Diepenheim, het lieflijke stadje dat in het originele paradijs niet zou hebben misstaan, tot die gemeente hoort, valt slechts te gissen.

Binnen de Twentse grenzen speuren, spieden of gluren naar blootlopers om de Hof te vinden, heeft geen zin. Zij zijn vanwege het klimaat veroordeeld tot, in warme perioden, afgerasterde strandjes

aan volgelopen zandkuilen ontstaan door de aanleg van A1 en A35, en het hele jaar rond zijn ze alleen te vinden in sauna's, clubs van twijfelachtige reputatie en de eigen afsluitbare badkamer.

Niet in zeven dagen, maar over de eeuwen heen heeft de mens ook in dit deel van het land niet stilgezeten. Twente

kent vandaag veertien gemeenten die elk streven naar een eigen onafhankelijk paradijselijk bestaan.

De wijze waarop die gemeenten vorm hebben gekregen heeft maar weinig te maken met dat wat de bewoners onderling bindt. Zelfs de Hof van Twente, een fusie van vijf gemeenten, is pas na het nodige gedoe tot stand gekomen en de onderlinge kinnesinde is nog lang niet verdwenen.

Een gemeentehuis delen is wat anders dan één zijn. Mensen zijn onafhankelijker van elkaar geworden. Wie op zoek wil naar dat wat ze letterlijk bindt, concentreer zich op de taal. Mensen die dezelfde taal spreken zoeken elkaar graag op, zeker als het een streektaal is. Dat praat zo veel gemakkelijker.

Wie zich daarin wat verder verdiept, leert dat tongvallen binnen Twente lokaal heel verschillend zijn. Babylonische spraakverwarringen liggen op de loer. Hoe leggen Westerhaar-Vriezenveensewijkers uit aan Haaksbergenaren wat ze willen? Hoe snapt de Glanerbrugger wat de Breklenkamper precies bedoelt? Praten ze met handen en voeten of in halve woorden?

Wonder boven wonder vallen de gevolgen van dialectverschillen in de praktijk erg mee, want wat gebeurt er als bouwvakkers uit Rijssen een torenhoge silo plaatsen bij een boer in De Lutte? Die blijft gewoon staan.

Wat valt hieruit te concluderen? Gemeenten zijn in de kern een bestuurlijk voorgeborchte, de laatste kans op een plek in de grote finale die als uitslag de Twentse Formule heeft: Eén Twente = Twente. Simpel zat!

Robert Beernink

Zwolse theatergroep houdt toeschouwer een spiegel voor

Cultuurclash
Nederlandse en
Italiaanse jongeren
in het Oldenzaal
van 1961 verwerkt
tot theaterproductie

De Zwolse theatergroep De Jonge Honden komt op 20 april naar het Wilminktheater in Enschede waar het De Spaghettirellen opvoert. De productie verhaalt over Italiaanse gastarbeiders die eind jaren vijftig begin jaren zestig naar Twente kwamen om te werken in textiel fabrieken. In september 1961 raakten velen van hen in Oldenzaal slaags met Nederlandse jongeren. De veldslag ging de boeken in als de Spaghetti-rellen.

TEKST JOHAN LEURINK

Ze behoorden tot de eerste groep gastarbeiders, de Italiaanse jongemannen, die meesten voor in de twintig, die het schrijnend tekort aan personeel in de Twentse (textiel) industrie moesten oplossen. Niet alleen in Twente overigens, ook bij Hoogovens en de mijnen zaten ze te schreeuwen op personeel. De Nederlandse overheid c.q. minister Luns, sloot daarom wervingscontracten met Italië en Spanje, waar velen juist werk zochten. Ze werden hier met open armen ontvangen door de fabrikanten. In september 1961 waren 800 Italianen en 300 Spanjaarden vanuit

hun zonnige warme thuislanden naar het vaak bewolkte, regenachtige en zeker killere Twente verkast. Ze kregen bovendien met een nog heel ander klimaat te maken. Hun Nederlandse leeftijd- en sekse genoten keken met grote argusogen naar de goedgeklede en charmante Casanova's. Die wilden behalve werken ook wel uitgaan. Ze ondervonden aan den lijve dat onbekend onbemind maakt.

ONWEERSTAANBARE AANTREKKINGSKRACHT

De Italiaanse jongens bezochten na het werk de discotheken, snackbars en de kermis. Daar kwamen ze onvermijdelijk in contact met Nederlandse jongeren.

Ook met de meisjes, op wie zij met hun zwarte haren, donkerbruine ogen, colbert met overhemd en stropdas en vaak gebruide huid een onweerstaanbare aantrekkingskracht uitoefenden. Daar konden de Oldenzaalse brommernozen met hun vetkuiven niet aan tippen. De jaloezie vierde hoogtij. En in tegenstelling tot de meeste Spanjaarden waren de Italianen bovendien niet getrouwd en ongebonden. Voeg daarbij de cultuurverschillen en taalbarrière en je hebt alle ingrediënten voor een gewelddadige confrontatie, na een periode van oplopende spanningen.

SPIEGEL

Met 'de Spaghettirellen' ontrukt De Jonge Honden onder leiding van regisseur Jolmer Versteeg niet alleen een stuk beschamende geschiedenis aan de vergetelheid. Het houdt zijn bezoekers ook een hedendaagse spiegel voor. "Er is een duidelijke parallel met de huidige beeldvorming over asielzoekers en vluchtelingen", zegt woordvoester Sanne Oostenga van de theatergroep. "Daarom hebben wij ook een educatiepakket voor scholieren en studenten aan de productie gekoppeld. Wij gaan na afloop met de bezoekers in gesprek. Dat begint vaak over het spel zelf, de muziek of effecten, maar al snel gaat het over de thematiek. Eerst is er de verbazing over wat er destijds allemaal in Oldenzaal is gebeurd, even later is de lijn doorgetrokken naar de actualiteit. Veel bezoekers zijn ontroerd".

Terug naar 1961. In februari van dat jaar meende een Italiaan zich handastelijkheden te kunnen veroorloven tegenover een jong Nederlands meisje. Dat verklaarde de politie in elk geval na een fikse steekpartij in een Enschedese cafetaria. Maanden later, in augustus, werd er stevig geknokt bij een cafetaria aan de Deurningerstraat. Een getuige vertelde dat fietsen het luchtruim kozen. Dezelfde getuige werd op 2 september zelf slachtoffer van een groep Italianen, die verhaal kwamen halen over een door hem verkochte brommer. Het leverde hem een hersenschudding en toegetakeld gezicht op. Hij, noch de plaatselijke autoriteiten konden bevroeden dat later het deksel van de snelkookpan zou knallen. Toch waren er wel voortekenen, want ook in Enschede werden de Italiaanse jongeren gezien als een bedreiging voor de Nederlandse meisjes. Anders gezegd, de autochtone jongens waren bang dat de Italianen een Nederlands meisje aan de haak zouden slaan. Bij de toentertijd

De veldslag ging de boeken in als de *Spaghetti-rellen*

'Ik was stomverbaasd en had direct interesse'

Regisseur
Jolmer Versteeg
van De Jonge Honden

bekende dansgelegenheden als het Wiener Café en Hotel Modern in Enschede ging men hierin mee. Op bordjes stond de tekst: 'E prohibito l'ingresso a Italiani' (verboden toegang voor Italianen)

Bij een dansgelegenheid in Oldenzaal werd die boodschap op subtielere wijze gebracht. Op een bord bij de ingang stond slechts 'Heden dansen in besloten kring.' Een vijftigtal Italianen die er een avondje wilden stappen en dansen pikte het niet. De spanning die in de voorgaande dagen was ontstaan bereikte op 2 september razendsnel het kookpunt. Het deksel ging van de pan. De politie kwam eraan te pas om de Italianen met de wapenstok tot bedaren te brengen. De Nederlandse jongeren lieten het er niet bij zitten. Naar schatting 400 van hen trokken gewapend met stokken op naar het niet ver van het St. Jozef gebouw gelegen Italiaanse ontmoetingscentrum. Er moest een rekening worden vereffend. Het nieuws verspreidde zich razendsnel onder de Italianen, ook die in Enschede. Zij stapten op de fiets om hun landgenoten bij te staan. Verder dan de gemeentegrens kwamen ze niet. Daar stond een kleine politiemacht klaar, gummiknuppels in de hand die allesbehalve ongebruikt bleven. Het strijdgewoel onttaarde in de binnenstad met het vernielen van autoruiten en woningen. Er werd zelfs een waarschuwingsschot gelost.

STAKING

Na die uitbarsting van geweld bleven veel Italianen thuis van hun werk. Ze waren bang en gingen in staking. Textielfabriek Gelderman moest het maar zonder hen doen. "Op de hoek stonden Nederlanders die ons in elkaar wilden slaan", vertelde een getuige later. De staking breidde zich uit naar Enschede, Hengelo en Almelo. Uiteindelijk hielden meer dan duizend gastarbeiders in Twente hun werk even voor gezien. Textielabrikant Gelderman wierp zich op als bemiddelaar in een poging de strijdende partijen de vredespijp te

laten roken. De fabrieksbaas had geen rekening gehouden met de taalbarrière door er een tolk bij te halen. De vredespijp werd niet aangestoken, er werden geen verzoenende handen geschud. In plaats hiervan was de sfeer al snel agressief.

Bij café 't Siepeltje werd kort daarna zichtbaar hoezeer de relatie was verstoord. Binnen zaten Italiaanse jongeren, buiten riepen enkele honderden Nederlanders hen op om naar buiten te komen. De landelijke pers, nieuwsgierig geworden na de rellen van 2 september, was opvallend aanwezig. Enkele Oldenzalers zagen hen liever gaan dan komen en dat maakten ze ook duidelijk. Een cameraman liep een paar rake klappen op.

Was de pers 'gealarmeerd' door de gebeurtenissen van 2 september, KVP-burgemeester De Vries van Oldenzaal was erdoor verrast. Hij bestempelde de Italianen in eerste instantie als 'politieke raddraaiers'. Het duurde een week voor hij de groepen tot rust maande. Ondertussen leek het alsof de politie de kant van de Nederlanders had gekozen. Die werden milder behandeld dan de Italianen. De politiechef verklaarde tegenover de pers het volgende: 'Of hier de Italianen en bloc worden geweerd, interesseert ons niet. Als men van het St. Jozefgebouw zegt dat ze de Italianen niet binnen willen hebben, dan is dat hun zaak en dan komen wij als onze assistentie wordt gevraagd.'

GRENZELOZE LIEFDE

Hoe anders reageerde PvdA-burgemeester Thomassen van Enschede. Zijn houding was al snel een verzoenende. Op 5 september zei hij in een officiële verklaring begrip te hebben voor het gevoel van onveiligheid. Hij beloofde bescherming van alle partijen, de verbodsbordjes bij de danszalen noemde hij 'beledigend' en als verstoring van de openbare orde. De burgemeester van Almelo was het met hem eens. Zelfs de

consuls van Spanje en Italië kwamen naar Twente om te bemiddelen. Met betrekking tot het opvullen van het personeelstekort was het kwaad echter al geschied. Vooral de getrouwde Spanjaarden wilden terug naar huis. De fabrikanten boden aan hun treinkosten te betalen. Uiteindelijk vertrok vier procent van de Italianen naar hun geboorteland. De spanningen ebden weg, iedereen was weer aan het werk bij Gelderman en Molkenboer. In Oldenzaal overheerste de schaamte over het gedrag van een relatief kleine groep vechtlustige nozems. Dit was niet het Oldenzaal dat zij kenden.

TOEVAL

Waarom een halve eeuw later het theaterstuk onder regie van Jolmer Versteeg, op een script van Wessel de Vries? Dat was toevallig.

Versteeg: "Ik raakte op een dag in gesprek met iemand die vertelde over gevechten tussen Italiaanse gastarbeiders en Twentse jongeren. Ik was stomverbaasd en direct geïnteresseerd. Dan ga je wat onderzoek doen. Kijken wat er van waar is. Het onderzoek begon eigenlijk heel oppervlakkig, maar gaandeweg stuitte ik op steeds meer informatie. Zoveel zelfs dat ik mij op een gegeven moment echt afvroeg waarom ik dit niet wist."

De theaterman eigen gingen zijn gedachten al snel uit naar het maken van een theatervoorstelling. De door de samenleving vergeten gebeurtenissen van destijds waren dat meer dan waard. En zo gebeurde. Scriptschrijver de Vries die eerder met Versteeg had samengewerkt, had ervoor kunnen kiezen om zich te beperken tot een soort liefdesdrama. Een vrije vertaling van Shakespeares Romeo en Julia, waarin het verhaal wordt verteld over de onmogelijke liefde van een

jong stel, afkomstig uit elkaar vijandelijk gezinde families.

ONDOORDACHT

Versteeg: "De parallel is snel gemaakt. In Twente ging het om het uitsluiten en de jaloezie tussen Nederlandse jongens en meisjes en de Italianen. Met onze productie gaan wij in op de achtergrond van het hoe en waarom van deze xenofobie. Die is te verklaren door een overheid, die handelde zonder na te denken over de mogelijke gevolgen. Zij besloot om in Italië jonge mannen te werven, om in Nederland het tekort aan personeel op te lossen in de textiel, bij de mijnen en in de staalfabrieken. Ze moesten bovendien vrijgezel zijn om te voorkomen dat ze met de hele familie hier naartoe kwamen."

Het bleek een perfecte voedingsbodem te zijn voor een cultuurclash. Een brochure van de Algemene Nederlandse Werkgeversvereniging (ANW)

'De mannen moesten vrijgezel zijn om te voorkomen dat ze met de hele familie hier naartoe kwamen'

De voorstelling *De Spaghettirellen* is nog te zien en te horen op:

Datum	Theater	Plaats
do 14 maart 2024	De Voorvechter	Hardenberg
vr 15 maart 2024	Theater Figi	Zeist
wo 20 maart 2024	Deventer Schouwburg	Deventer
vr 22 maart 2024	Stadsschouwburg Velsen	Ijmuiden
do 28 maart 2024	De Schalm	Veldhoven
wo 10 april 2024	Theater de Maagd	Bergen op Zoom
vr 12 april 2024	Junushoff Theater	Wageningen
za 20 april 2024	Wilminktheater	Enschede
vr 26 april 2024	Schouwburg Amstelveen	Amstelveen
zo 5 mei 2024	DeLaMar	Amsterdam
vr 10 mei 2024	De Oranjerie	Roermond
wo 15 mei 2024	Schouwburg Ogterop	Meppel
do 16 mei 2024	Theater aan de Schie	Schiedam

droeg hieraan bij. Er stond letterlijk: 'Vooropgesteld moet worden dat de Italiaan, voor zover men daarvan kan spreken, een heel andere mentaliteit heeft en in een andere gedachtewereld leeft dan de Nederlander. Hij is meer emotioneel ingesteld en uitermate gevoelig voor persoonlijke belangstelling. Af en toe een prijzend woord kan voor veel belang zijn voor zijn werkprestatie. (...) Hij werkt om te leven en leeft niet om te werken. Op dit punt zal men hem de Nederlandse gewoonten en regels dienen bij te brengen'.

Hoewel vast en zeker niet zo bedoeld, maar wel de gedachte bij Nederlandse jongens voedend dat de Italianen op 'hun' meisjes uit waren was het volgende citaat: "De meeste Italiaanse arbeiders zijn in de omgang met vrouwen en meisjes geheel andere gewoonten gewend dan hier gelden. De Nederlandse meisjes zijn in de ogen van vele Italianen sterk geëmancipeerd. Het feit alleen dat een meisje terugkijkt wanneer hij aanziet, kan voor een Italiaan betekenen dat zij prijs stelt op nadere kennismaking'. Die kennismakingen kwamen er ook en meer dan dat. In 1968 was de helft van de Italiaanse jongens getrouwd met een Nederlandse vrouw. Liefde is internationaal en kent geen grenzen. ■

De *Ouwe Scheers*

'Ik ben liever vandaag dood dan morgen, jullie krijgen nog een Derde Wereldoorlog.' Ook goeiemorgen. In het halfduister van de vroege ochtend botsen mijn hond en ik op de Ouwe Scheers. Steunend op zijn wandelstok gekleed in een te groot veiligheidshesje, moppert hij nog even door: 'Voor mij hoeft het niet meer, wat een ellende in de wereld.' Ik slof een stukje met hem mee. Ik voel dat ik zijn sombere stemming en gekromde houding overneem.

nze negentigjarige buurman loopt iedere ochtend zijn vaste rondje. De krant heeft hij uit, radio 1 staat aan en een paar uur later harkt hij de strook zand voor het oude boerderijtje aan. Van een afstandje kan ik zijn dag uittekenen.

In de buurt gaan de verhalen dat hij –ver voordat mijn man en ik in de straat kwamen wonen– tijdens buurtfeestjes spontaan op de accordeon ging spelen. Ik kan een vitale Scheers spelend op zijn trekzak niet terugvinden in de brommende Scheers steunend op zijn stok. Komt het misschien door het lange ziekbed van zijn te jong overleden vrouw, een ongelukkige tweede liefde of drukt het leed van de wereld al te lang op zijn gekromde schouders.

Alleen de kinderen lijken nog bij de Ouwe Scheers langs te gaan. Via de staldeur lopen ze naar binnen om in de keuken van hun jeugd te horen hoe de pet van vader die dag staat. Een pet die al lang weinig zonnig staat.

Een aantal maanden later valt het opeens op; de strook zand wordt niet meer aangeharkt. Het duurt een paar

weken voordat we met de buurt zwijgend voor het oude huis staan. Ondanks zijn uitspraken hing de Ouwe Scheers sterker aan het leven dan verwacht. De kist komt naar buiten en we lopen achter de Ouwe Scheers aan bij zijn laatste tocht door het dorp.

In de kerk volgen de toespraakjes. De levensloop van de ouwe Scheers is een taaie opsomming van jaartallen, plaatsnamen, aantallen zussen, broers, kinderen en kleinkinderen. Negentig levensjaren platgeslagen in feiten. Dat is wat er overblijft van de ouwe Scheers. Het is een – over de doden niets dan goeds– uitvaart geworden.

Terwijl de kerk leeg loopt, mopper ik zachtjes tegen mijn man dat ik de Ouwe Scheers niet heb herkend in de gesproken woorden. De rafelranden van zijn pet werden niet benoemd. Wilde of kon de familie dit niet aan of vonden ze dat dit niet hoort bij een uitvaart? Ik brom tegen mijn man: 'Bij mijn uitvaart mag het anders hoor'. 'Wees maar niet bang' fluistert hij terug: 'Ik zal me zeker niet inhouden.'

Harriët Tomassen
Directeur/bestuurder Crematoria Twente

'Landschap in blauw en geel', 2023, 55 x 60 cm

'Toscaans landschap', 2019, 45 x 60 cm

Henk Lassche

TEKST PETER VAN DER TOL | FOTOGRAFIE AGNES BOOIJINK

schepper van zijn eigen *paradijs*

Henk Lassche wordt vaak de architect van de verre einder genoemd. Hij staat bekend om zijn vlakke abstracte landschap. Al ruim 50 jaar zoekt deze Hengeloër, vrij teruggetrokken, zijn eigen weg met olieverf in de stilte van zijn kleine atelier.

EEN ATELIER VOL MET DOEKEN DIE AF EN ONAF ZIJN, MET EEN WERKTAFEL EN EEN STOEL OP WIELTJES, ZODAT DE RUIMTE OPTIMAAL GEBRUIKT KAN WORDEN. Hij werkt op meerdere doeken tegelijk. Laag over laag komt zijn creatie tot stand. Ervaring, geduld, passie, vakmanschap, techniek en kennis van materialen zijn hierbij onontbeerlijk.

Hij noemt zichzelf geen kunstenaar, maar schilder. Het werk van Henk wordt alom gewaardeerd. Hij is absoluut geen schilder die stilstaat bij één kunstje, maar eentje die zich vanuit een stevige basis en met veel discipline blijft ontwikkelen. Zijn schilderkunst evolueert door de jaren heen, evenals zijn onderwerpen. Tijd om zijn achtergronden eens te verkennen.

Henk Lassche is geboren in 1948 in het dorp Zwartsluis en hij verhuist in 1953 naar Meppel. Zijn vader en grootvader werkten op de scheepswerf. In de omgeving van boten en water groeit Henk op. De Beulaker Wijde en de Belter Wijde zijn het landschap waaraan hij zijn hart verpand. Hij noemt het later nog steeds 'mijn paradijs'. De sfeer van water, de kust, de haven en de weidsheid van het landschap bepalen zijn jeugd. Dit waterrijke gebied met zijn bruggen, dukdalven, rietvelden en hoge wolkenluchten maakt indruk en zal altijd deel uitmaken van zijn creaties. Na de lagere school en een jaar Mulo, waarin hij liever wegdroomde dan studeerde,

volgde hij de opleiding voor huis- en decoratieschilder aan de LTS. Met de handen creëren sprak hem veel meer aan dan theoretisch bezig zijn. Op de LTS leerde hij de basisbeginselen van het schildersvak inclusief houtimitatie, marmeren, reclame- en letterschilderen en alles over materiaalgebruik.

Henk: "Ik kwam geregeld langs Kunsthandel Bolt aan de Zuideinde en bleef dan altijd naar schilderijen in de etalage kijken." Ze waren van schilders uit de omgeving van Meppel. De meesten werkten in de traditie van de Haagse School en dat sprak hem enorm aan. De jonge Henk werkte als huis- en

decoratieschilder en ging op aanraden van een oom naar de militaire school. In 1970 kwam hij naar Hengelo voor een baan als sluiswachter. De eentonigheid van zijn werk daar dreef hem weer richting schilderen en tekenen. Hij verlangde ernaar natuur en landschap op doek vast te leggen. In 1979 nam hij ontslag en volgde hij zijn passie. Henk ging studeren aan de Kunstacademie in Kampen en later de AKI in Enschede. Bevriend geraakt met Theo Wolvecamp en gebruik makende van zijn contacten begon Henk zijn weg te vinden in de kunstwereld. Van Theo Wolvecamp leerde hij vooral hoe je jezelf kunt blijven door op een eerlijke manier met de schilderkunst om te gaan.

In die periode zag Henk de abstracte landschappen die zijn vriend onder invloed van Franz Kline had gemaakt. Henk zegt daarover: "Ik ben daardoor sterk beïnvloed, het was alsof ik een klap kreeg. In de ruimtelijke licht-donker composities herkende ik mijn eigen motief. Het was de herkenning van iets wezenlijks, een krachtige en monumentale eenvoud. Die landschappen (toen nog vooral met donkere kleuren) zijn mijn vertrekpunt geworden."

In 1984 rondde Henk zijn studie af. Drie jaar later kreeg hij in de Hengelose Kunstzaal zijn eigen tentoonstelling. Zijn stijl verandert, wordt intuïtiever. Hij laat de voorstelling vrijer groeien uit de verf en de kleur en het samenspel van vlak en lijn.

De wadden, de meren, bruggen en het landschap uit zijn jeugd zijn zijn inspiratiebron. De grote luchtpartijen, en slingerende vaarten in plaats van de rechte kanalen komen steeds terug in zijn werk. Je kunt Henk niet in een artistiek vakje stoppen. Een romanticus en natuurliefhebber zie je wel terug in zijn schilderijen.

In 2002 trekt hij voor enkele maanden naar Noorwegen. Bij het Trondheimfjord overweldigden hem de grootse donkere wolkenpartijen, nevel en mist. Het licht is er anders, feller en intensiever. Het contrast van de hoge bergen rond het diepblauwe water van de fjorden is indrukwekkend. Hij doet hier de inspiratie op tot een grotere helderheid en abstractie. Het versterkt daarmee ook de intensiteit, meer kleur en minder zwart. En dat alles met meer geleidelijke overgangen, gemengde kleurtinten vanuit het wit in uitgebalanceerde composities. De horizon neemt een centrale positie in zijn schilderijen in. Het scheidt voor en achter, boven en beneden, het bekende en het onbekende. Het zwart in de schilderijen staat dan voor het onbekende.

In 2007 gaat hij terug naar Noorwegen, nu naar de kust bij Alesund. De weidsheid van de omgeving en de afgelegen ligging zetten hem aan tot composities met de einder als scheidslijn en ook als overgang tussen de zich uitstreckende waterspiegel en de grenzeloze lucht.

Zijn schilderijen wordt niet meer planmatig, maar volgt zijn gevoel en dat gevoel wordt sterk beïnvloed door de natuur om hem heen. Zijn verlangen om een keer naar Turkije te gaan staat ogenschijnlijk in schril

contrast met het hoge noorden. Toch is Noorwegen misschien wel de basis voor dit verlangen. Het verleden, het mysterie van de oorsprong hebben hem al vroeg aangetrokken en de oorsprong van de westerse beschaving ligt niet in Noorwegen maar in het Nabije Oosten; Anatolië en Mesopotamië. Hier komt zijn calvinistische opvoeding nog weer naar boven. Een uitnodiging om te werken en te exposeren in Ankara wordt met enige aarzeling ontvangen. Tussen 2008 en 2015 gaat Henk vijf keer naar Turkije. Vooral de natuur en de archeologie ("ik waande mij in een geschiedenisboek") maken indruk op hem en ook nu heeft dat invloed op zijn kleurgebruik. De helderheid van de kleuren verwisselt naar bestorven beige en grijze tinten en in veel van zijn schilderijen zijn de arcaden en bogen van archeologische vindplaatsen herkenbaar. In 2012 heeft hij een grote tentoonstelling in museum Cer Modern in Ankara.

'De Venus van Tuindorp', 2023, 70 x 60 cm

Henk Lassche in zijn atelier.

Henk is het werken met olieverf altijd trouw gebleven. Met dit medium kan hij zich het beste uitdrukken en de kleuren blijven beter hun glans behouden. In zijn atelier word je overstelpt door de hoeveelheid literatuur. Een deel daarvan is van jonge beginnende schilders die met zijn hulp in staat gesteld worden bekendheid te verwerven.

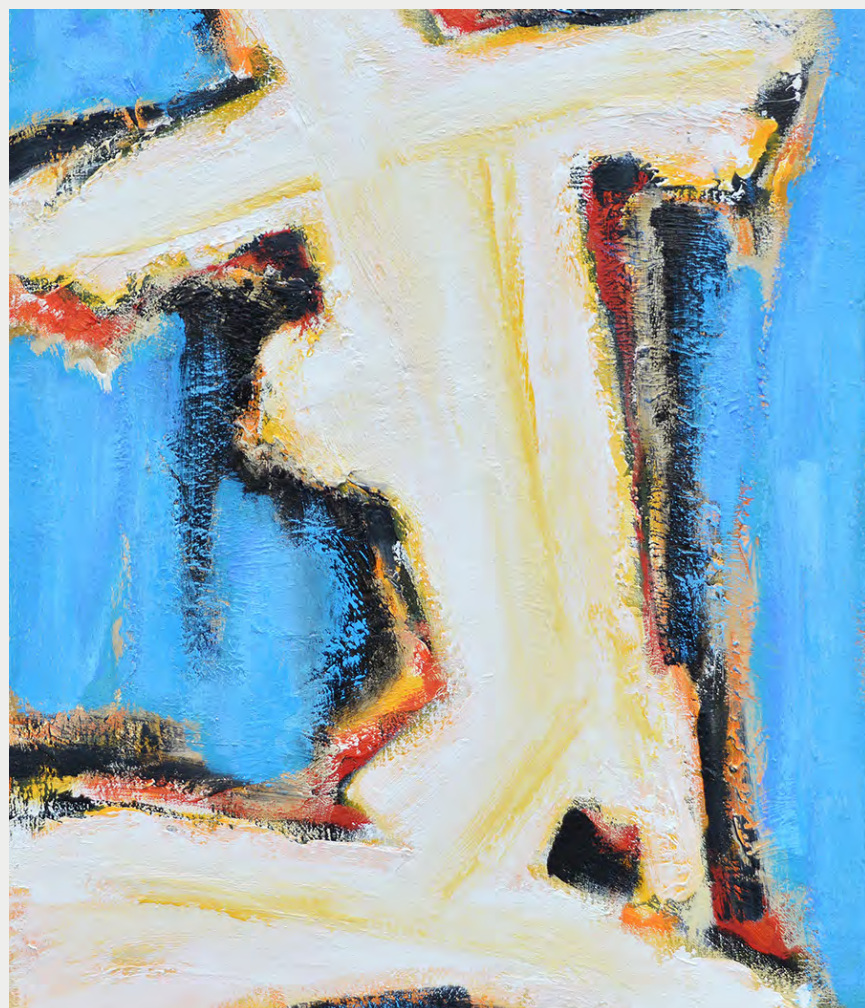
De onderwerpen waarop Henk Lassche zich richt blijven in zijn schilderijen nooit direct herkenbaar. Schilderijen als 'oude vrouw' of 'de venus van Tuindorp' worden pas herkend als Henk je meeneemt in zijn gedachten. Een kleine hint is dan al voldoende om het schilderij voor jou te laten openen.

Zijn kunst is eerder abstract dan direct realistisch en opent zich naar de natuur; het wateroppervlak met de weerspiegeling van land, lucht en licht. Het direct herkenbare ontbreekt en toch is het of je er instapt en het schilderij je direct in zich opneemt. Henk ziet het leven als een ontdekkingstocht en zo is ook ieder proces met zijn schilderwerk. Het kijken naar zijn werk is alsof je in het hoofd stapt van de maker, en de ruimte in het schilderij in je opneemt.

De laatste jaren schildert Henk vaker vrouwenfiguren. Sinds enkele jaren komt dit onderwerp regelmatig terug vanwege zijn bewondering voor de wijze waarop veel vrouwen in het leven staan, maar vooral als ode aan zijn vrouw Yvonne. Henk Lassche's wens is, meer aandacht voor de schilderkunst in Overijssel. Vanaf 24 november aanstaande organiseert hij samen met Kunsthal Hof 88 iedere twee jaar een tentoonstelling met schilders uit Overijsselse schilders van de 19e, 20e en 21e eeuw onder de titel "Biënnale Overijssel". Kunstenaars als Theo Wolvecamp en Jan Broere (de nestor van de Twentse schilders) zullen daarin zeker een mooie plaats krijgen. ■

De huidige overzichtstentoonstelling 'Henk Lassche – Meester in olieverf' is nog te zien tot en met 31 maart 2024.

Open op dinsdag t/m zondag van 13.30-17.00 uur. Gratis entree. Kunsthal Hof 88 in Almelo.

Kerkgang voor Ongelovigen

Een Filosofische Verkenning

In dit bijzondere vraaggesprek vertelt hoogleraar wetenschapsfilosofie **Mieke Boon** haar ervaringen en inzichten over de waarde van de kerk voor ongelovigen. Zij deelt die met emeritus hoogleraar filosofie **Henk Procee**, met wie zij wekelijks de Protestantse Stiftsgemeente te Weerselo bezoekt.

ATHEÏSME

MB: Ik groeide op in een aantal zwaar protestantse dorpen in Friesland. Mijn ouders waren daar vreemde eenden in de bijt, overtuigde atheïsten, progressief en vrijgevochten, en wars van tradities en ritueel. Toch stuurden ze mij en mijn zusjes wel naar de christelijke kleuter- en lagere school, en bij oppas-tantes en vriendjes thuis werd uit de Bijbel gelezen, gebeden, en naar kerkdiensten gegaan. In die tijd werd vooral over de zonde van de mens gepreekt. Daar keek ik als kind en later als puber met verbazing naar.

HP: Blijkbaar was dat voor jou geen reden om voor altijd de kerk af te zweren?

MB: Er is sindsdien veel veranderd, zowel in mij als in veel kerken. In mijn

leven ging dat gepaard met een aantal existentiële ervaringen.

HP: Vertel.

MB: Mijn kindertijd in die christelijke omgeving was niet altijd even prettig. We hoorden er natuurlijk niet bij. Door leerkrachten werd ik regelmatig uitgesloten en vernederd en soms stonden er spreekkoren voor de deur. Tegelijkertijd was ik blij met de openheid van mijn ouders, want ik ervoer enorme benepenheid in deze christelijke omgeving. Misschien dat mijn filosofische geaardheid toen al opgeld deed. Want zolang ik me herinner vroeg ik me af hoe mensen zo oprecht en overtuigd in het bestaan van God konden geloven terwijl

er zoveel tegenbewijs was. De verklaring van mijn ouders, dat deze mensen dom zijn, ging er bij mij niet in.

HP: Had jij toen het gevoel dat er toch 'iets' moest zijn?

MB: Nee, helemaal niet. Maar door die jeugdervaringen vroeg ik me vaak af wat het betekent om religieus te zijn. Op een gegeven moment is dat een soort experiment met mezelf geworden: *Kun je religieus gevoel ontwikkelen als je niet in God gelooft?* Dat wilde ik voor mezelf onderzoeken.

HP: Hoe ging die zoektocht?

BOEDDHISME

MB: Mijn zoektocht liep via het boeddhisme, waarin ik enorm veel heb

geleerd. Het is een religie zonder God. Ik leerde vooral hoezeer je eigen gedachten en beelden bepalend zijn voor je kijk op alles wat jou in het leven overkomt – bepalend voor hoe je de dingen ziet, voelt en ervaart. Meditatie is erop gericht om daar inzicht in te krijgen, en als het ware zelf aan het stuur te komen in plaats van speelbal te zijn.

HP: Hoe kwam je bij het boeddhisme terecht?

MB: In mijn studententijd had ik er al wel over gelezen. Het sprak me aan, maar het was iets voor 'later.' Ik pakte het pas serieus op toen mijn eerste man, Ted, ongeneeslijk ziek werd. Ideeën uit het boeddhisme boden handvatten om te accepteren dat dit ons overkwam. Ik ging toen ook de waarde van ritueel, en van woorden en taal voor zulke situaties herkennen. Want vooral tijdens Teds stervensdagen ervoer ik hoe armzalig het is om geen enkel ritueel tot je beschikking te hebben.

HP: Had je daarna nog steeds niet het gevoel dat er 'iets' moest zijn?

MB: Nee, maar in die periode hebben we samen met dierbaren wel heel bijzondere dingen meegemaakt.

Verlichtende ervaringen in het verdriet en de wanhoop. Ik ervoer het als een diep gevoel van verbondenheid met iets dat groter en omvattender is dan mijn leven hier en nu. Daar doorheen liepen gevoelens van aanvaarding, loslaten, aandacht, hier en nu zijn, mededogen, liefde en ontroering.

HP: Zou jij dit religieuze ervaring noemen?

MB: Ja. Maar het was niet één moment. Het was een soort bewustzijnsstaat waarin ik gedurende die periode leefde.

DUCCIO

HP: Dit doet me denken aan wat je eens vertelde over een schilderij van Duccio dat jou ook een soort religieuze ervaring bezorgde.

MB: Ja. Ik zag Duccio's passieverhaal in 1995, kort voordat Ted ziek werd, in het Museo dell'Opera del Duomo in

Sienna. Hoewel ik het lijdensverhaal al vaak had gehoord en gezien, raakte dit schilderij mij zo dat ik meerdere keren ben teruggegaan om er urenlang naar te kijken.

HP: Wat maakte dit schilderij dan zo speciaal voor jou?

MB: Het lijdensverhaal draait meestal om het lijden van Christus. Maar ik kreeg steeds meer oog voor de mensen om Jezus heen. Maria, Johannes, Nicodemus. Hun verdriet over Jezus' lijden, en de onmacht te moeten toezien hoe deze dierbare en onschuldige mens wordt gestraft. De manier waarop Duccio dit heeft geschilderd drukt mededogen uit. Niet alleen voor hen die Jezus liefhadden, maar juist ook voor al die andere mensen die worden meegezogen en niet beseffen wat ze aanrichten. In die zin is dit schilderij een verbeelding van Jezus' woorden: 'Mijn God, mijn God, ze weten niet wat ze doen'.

HP: Wat gebeurde er dan precies waardoor je dit een religieuze ervaring noemt?

MB: Mijn kijk op de wereld was sterk individualistisch. Je bent verantwoordelijk voor wat je van je eigen leven maakt. Daarbinnen is weinig ruimte voor alle dingen die je overkomen, waar je geen controle over hebt. Ik denk dat veel mensen die, zoals ik met een progressieve, atheïstische of antireligieuze en rationalistische levenshouding zijn opgegroeid, gevoelsmatig niet goed kunnen omgaan met een wereld vol tegenstrijdigheden en onoplosbaar kwaad. Zelf wist ik slecht raad met het lijden en verdriet van andere mensen. Eigenlijk mag dat er niet zijn. En dat sluit af.

In de interactie met dit schilderij veranderde mijn gevoel over menselijk lijden. Het kreeg een universele betekenis, die ook van toepassing is op het leed in de wereld van vandaag, zoals door oorlogen, conflicten, machtsmisbruik, en natuurgeweld, en tegenwoordig ook steeds meer door milieu en klimaatschade.

HP: Die religieuze ervaring brak iets in je open?

MB: Ja. Misschien dat ik religieuze ervaring het best kan omschrijven met woorden zoals: accepteren, openen, verbinden, en vooral wanneer dat gepaard gaat met diepe ontroering en ontzag.

HP: Ontzag en ontroering waarvoor?

MB: Ontzag voor het grotere geheel. Ontroering in het diepe gevoel van verbondenheid. In de kunst wordt een dergelijke existentiële ervaring ook wel het *sublieme* genoemd. Ontroering ook

over het onvermogen en de onmacht van mensen. Maar ook ontzag voor mensen die, door hun ervaring van verbinding met mensheid, ervoor kiezen in waarheid te leven.

MENSHEID

HP: Wat bedoel je met *mensheid* en in *waarheid* leven?

MB: In waarheid leven betekent dat je probeert te leven in overeenstemming met diepe menselijke waarden vanuit de motivatie bij te dragen aan menselijke waardigheid. Voorbeelden van die waarden zijn eerlijkheid, rechtvaardigheid, en zorg. Juist in oorlog en onderdrukking zijn daar veel voorbeelden van te vinden. Navalny's dood heeft velen, waaronder mijzelf, diep geraakt. Zijn toewijding aan zijn geloof gaf hem de kracht en overtuiging om in waarheid te leven. In een toespraak uit 2021 zei hij: "Ik ben een religieus persoon." Deze openheid over zijn geloof en de rol ervan bij zijn activisme is indrukwekkend. Hoe hij aan die religie de kracht en motivatie ontleende om trouw te blijven aan zijn overtuigingen en in staat was z'n integriteit te behouden.

HP: Ja, dat is een aangrijpende toespraak. Kun je nog iets meer zeggen over de notie mensheid?

MB: Het woord mensheid vind je in de filosofie bij Immanuel Kant. Hij beschouwt mensheid als een intrinsiek waardevol aspect van elk individu, dat respect en mededogen verdient. Het idee van 'mensheid in onszelf' koppelt hij aan het inherente morele vermogen van mensen om morele wetten te begrijpen en ernaar te handelen. Hierbij speelt het vermogen om je in te leven in anderen, en het vermogen om jezelf regels op te leggen. Kant noemt dit *autonomie*. Het Griekse *auto* betekent hier 'zelf,' en *nomos* betekent wet. Morele regels zijn dan volgens Kant de regels waarvan je redelijkerwijs wenst dat iedereen ze aanvaardt. En voor jezelf komt autonomie erop neer dat je jezelf probeert te laten leiden door een beter 'ik.'

Stories of the Passion (Maestà, verso). 1308–11, Tempera on wood, Museo dell'Opera del Duomo, Siena

AUTONOMIE

HP: Tegenwoordig betekent autonomie eerder een vorm van onafhankelijkheid en het maken van eigen keuzes.

MB: Ja, bij de huidige interpretatie van autonomie speelt het handelen in overeenstemming met zelf opgelegde morele regels veel minder een rol. Maar je ziet dat juist wel bij mensen als Navalny.

HP: Hoe koppel je religie aan ethiek?

MB: Ethiek speelt natuurlijk een enorme rol in religie. Mensen worden opgeroepen het goede te doen. Wel kun je je afvragen wat hierbij de betekenis van autonomie is. Gaat het om een beter 'ik', om het doen van wat anderen vinden dat je moet doen, om het eigen geluk? Waarbij ik denk dat vanuit de religie meer antenne is voor het idee dat je jezelf regels oplegt in het belang van de mensheid en het geluk van alle mensen.

RESONANTIE

HP: Je hebt het nu vooral over autonomie als persoonlijke kwaliteit, maar er is toch ook zoiets als een meer politieke notie, waarbij de autonomie van mensen door de staat en het rechtssysteem moet worden gewaarborgd. Dat vormt zelfs een basisidee voor democratische samenlevingen.

MB: En dat is natuurlijk een groot goed. Het doet me denken aan een interview dat ik kort geleden las met de gevierde Duitse socioloog Hartmut Rosa. Hij verdedigt het belang van religie voor democratie. In zijn ogen leven we in een op hol geslagen samenleving, gericht

op een idee van groei waar alles steeds sneller, beter en meer moet worden, zonder dat duidelijk is waartoe. Want hoe draagt het bij aan menselijk welzijn? Mensen voelen zich steeds meer opgejaagd. Rosa geeft twee argumenten voor het belang van religie en de kerk in het doorbreken van dit op hol geslagen geheel. Volgens hem is de kerk de enige instantie waar die dominante kijk op groei nog niet heeft postgevat. In kerken is de traditie leidend. Daarnaast wijst hij op steeds groter wordende *vervreemding*. Mensen zitten vastgeklonken aan hun scherm en hebben honderden volgers op social media, maar maken geen verbinding. Rosa gebruikt het woord *resonantie*.

HP: Resonantie betekent toch meetrillen, wat wil hij ermee zeggen?

MB: In religie wordt vaak het woord *aangeraakt* gebruikt. Dat vind ik een heel mooi woord om uit te drukken wat er gebeurt in zo'n verbinding of resonantie. Het gaat dan zowel over de directe verbinding met mensen om je heen, maar ook om de meer abstracte verbinding met het grotere geheel en mensheid die ik vaak ervaar tijdens kerkdiensten.

HP: Ik denk dat veel mensen nog steeds heel goed in staat zijn om betekenisvolle, resonerende verbinding te ervaren met hun dierbaren. Maar de tweede, meer abstracte verbinding die je noemt is veel lastiger. Jouw suggestie, en die van Rosa, is dat religie en kerk daarin een rol kunnen spelen. Mijn vraag aan jou is dan hoe dat werkt, vooral als je nog steeds ongelovig bent.

MB: Zowel Hartmut Rosa als ik hebben het idee dat religie en kerk juist in de huidige tijd een belangrijke rol zouden kunnen spelen in verbetering van het welzijn van mensen. Enerzijds voor het eigen welzijn, anderzijds voor dat van de samenleving en wereld als geheel.

HP: Dat klinkt nogal heftig. Voor we het over anderen hebben, hoe is het met jou gegaan op weg naar de kerk? Welke obstakels moest je overwinnen?

MB: Het werd inderdaad een voortzetting van het experiment met mezelf. Binnen het boeddhisme heb ik gevoel voor religie, traditie en ritueel ontwikkeld, en daarvoor hoefde ik niet in God te geloven. Zowel de taal en de vorm van de christelijke kerk, als het geloof in God vormden voor mij obstakels. Al realiseerde ik me dat het niet zinvol en ook niet respectvol is om in een kerkdienst te zitten als een soort toeschouwer of consument, met gedachten zoals "Wat een idiote teksten!" en "Ik geloof niet in God, dus ik kan hier niks mee!"

HP: Ik denk dat veel mensen het moeilijk vinden om religie en kerk los te koppelen van het geloof in een echte God. Bijna elke zin in de Bijbel, liederen en gebeden suggereert immers zo'n reëel bestaande aanwezigheid? Hoe rijm je dat met jouw ideeën? Denk jij dan steeds: "Hier wordt God genoemd — in zinnen zoals, 'ik bid tot God,' 'ik roep tot God,' en 'onze namen zijn geschreven in Uw hand' — terwijl ik niet geloof in een reële God." Dan kom je toch in een behoorlijk innerlijk conflict terecht?

FILOSOFIE

MB: Daar hielp de filosofie. Mijn vakgebied, de wetenschapsfilosofie, onderzoekt vragen zoals “Wat is wetenschappelijke kennis?” en “Hoe weten we dat wetenschappelijke kennis waar is?” Laten we beginnen met iets simpels en intuïtiefs. Kennis betreft onze uitspraken over de werkelijkheid. Bijvoorbeeld: “Het regent”, “Het dak is nat”, “Het stoplicht staat op rood”, “Er zitten 20 studenten in dit lokaal.” Deze uitspraken claimen dus iets wat in de werkelijkheid het geval is.

HP: Dus uitspraken gaan over objecten en hun eigenschappen.

MB: Precies, en deze uitspraken kunnen *waar of onwaar* zijn.

HP: Hoe bepalen we dan of ze waar of onwaar zijn?

MB: Door te observeren en te beoordelen of de uitspraak overeenkomt met de werkelijkheid. Bijvoorbeeld, de uitspraak “Het dak is nat” is *waar* als het dak daadwerkelijk nat is, en *onwaar* als dat niet het geval is. Om dat te kunnen bepalen moeten we het dak kunnen zien.

HP: Dus de uitspraak “God zit in de hemel” is *waar* als God daadwerkelijk in de hemel is. En om dat vast te stellen, moeten we kunnen zien dat God in de hemel is, en hiermee bewijzen dat God bestaat.

MB: Precies, maar hier ligt het probleem, want niemand heeft dit op een min of meer directe manier kunnen waarnemen.

HP: Moet je dan maar gewoon *geloven* dat God bestaat en dat God in de hemel is, en ook nog almachtig, alwetend en algoed is? Dat is toch wel veel gevraagd?

MB: Inderdaad, voor moderne mensen snijdt het geloof in God steeds minder hout, omdat er zoveel wetenschappelijke inzichten zijn die aantonen dat we God helemaal niet nodig hebben om de wereld te verklaren. En bovendien is er erg weinig bewijs dat God z'n almacht gebruikt om het leed in de wereld op te lossen, onrechtvaardigen te straffen, en natuurrampen te voorkomen.

HP: Zulk, op waarheid gestoeld geloof

in God werkt dus voor velen niet meer, joutzelf inclusief. Maar hoe dan wel?

PARADIGMAVERANDERING

MB: Je zou kunnen zeggen dat dit om een ander wereldbeeld vraagt. Een ander paradigma hoe je over dit soort vragen denkt. Ook dit zit binnen het domein van de filosofie. Je stapst dan af van de simpele waarheidsvraag die zich uitsluitend richt op de empirisch onderzoekbare vraag of God bestaat.

HP: Niet de waarheidsvraag? Welke vraag stel je dan wel?

MB: Zojuist heb ik natte daken als voorbeeld genomen van een stand van zaken in de werkelijkheid waarover je ware of onware uitspraken kunt doen.

Wat mensen echter uniek maakt, is dat ze met hun zogenaamde cognitieve vermogens veel meer doen dan ware of onware uitspraken over de direct waarneembare werkelijkheid. Eerst even over wetenschappelijke kennis, want daar kunnen we aanknopingspunten vinden. Wat onderscheidt wetenschappelijke kennis van alledaagse kennis zoals “dat het dak nat is”?

HP: Daarover heb jij vast een idee.

MB: Mijn vraag gaat eigenlijk over de aard van wetenschappelijke kennis. Kort gezegd gaat wetenschappelijke kennis over alles wat *niet* direct waarneembaar is. In wetenschappelijke kennis zit daardoor enorm veel creativiteit, waarbij we ons voorstellingen maken over de werkelijkheid achter het direct waarneembare. Mensen die op de middelbare school wat natuur- of scheikunde hebben gehad kunnen denken aan Bohr's model van het atoom. Dat model beoogt zichtbare waarnemingen in het lichtspectrum te verklaren. Daarin was dit model lange tijd heel succesvol. Maar dat is iets anders dan door directe waarnemingen vaststellen dat dit model (een plaatje) overeenkomt met de werkelijkheid. Wat wetenschappers wel kunnen vaststellen is of met het model succesvolle voorspellingen worden gedaan.

HP: Dat zou je toch ook een soort waarheid kunnen noemen?

MB: Dat werkt verwarrend. Want uit de geschiedenis van de wetenschap weten we dat veel theorieën zoals die van Bohr uiteindelijk onhoudbaar blijken te zijn vanwege tegenstrijdige experimentele bevindingen.

EMPIRISCH JUIST

HP: Maar je wilt in de tussentijd toch wel iets positiefs kunnen zeggen over zo'n theoretisch model?

MB: In filosofentaal wordt daarom een onderscheid gemaakt tussen de *waarheid* en de *empirische juistheid* van een model. Over een model van iets dat principieel onwaarneembaar is kunnen we wel vaststellen dat het *empirisch juist* is zolang het *ware voorspellingen* doet. Van die voorspellingen kunnen we, bijvoorbeeld in experimenten, zien dat ze waar zijn. De voorspelling zoals de uitspraak “onder deze en deze omstandigheden zal ik die en die spectraallijnen kunnen waarnemen,” komt dan overeen met een stand van zaken in het experiment waarbij ik daadwerkelijk die spectraallijnen zie. Maar het model is een tekening of beschrijving van iets dat je niet direct kunt waarnemen, zoals het inwendige van een atoom. Om die reden kan je over die theorie niet zeggen dat het *waar of onwaar* is.

HP: Wetenschappelijke kennis ontstaat dus eigenlijk doordat je *geloofd* dat er achter de zichtbare werkelijkheid een onzichtbare werkelijkheid is die de oorzaak vormt voor alles wat we waarnemen. Die manier van denken lijkt op hoe mensen in God of goden zijn gaan geloven. Zowel in wetenschap als religie zoeken mensen een verklaring voor alles wat er gebeurt in de vorm van onzichtbare dingen of krachten achter de waarneembare werkelijkheid.

RELIGIE

MB: Beide zouden daarom geen waarheid moeten claimen. Wat overblijft is dat wetenschappelijke theorieën en modellen ongelofelijk bruikbaar zijn in de kennisproductie voor allerlei praktische doeleinden.

HP: En religie?

MB: Het bijzondere van mensen is dat ze concepten, ideeën, woorden hebben gecreëerd van ‘iets’ dat je niet in de werkelijkheid kunt aanwijzen. Voorbeelden zijn democratie, vrijheid, recht, ethiek, en God. Vanuit zulke ideeën creëren mensen allerlei *praktijken*. Neem bijvoorbeeld democratie. Het *idee* democratie gaat over hoe mensen

een ideale staatsvorm voor zich zien. Bijvoorbeeld, democratie is een staat waar mensen worden beschermd en iedereen voor de wet gelijk is, en waar alle mensen mogen meebeslissen hoe die staat praktisch wordt vorm gegeven. Het idee democratie komt dus pas tot bestaan doordat er een werkende, actieve, *menselijke praktijk* wordt gecreëerd, met regels en rituelen, die worden geïnstitutionaliseerd door instituties zoals de regering, de rechtspraak, de politie, het leger, en het onderwijs.

HP: Je zegt eigenlijk dat het idee, zoals democratie, niet ergens achter de werkelijkheid bestaat. Dat was hoe de oude Griekse filosoof Plato dacht over de ideeën. Zijn filosofie zegt dat begrippen zoals mens, rechtvaardigheid en schoonheid een eigenstandig, boven-werkelijk bestaan hebben — hij noemt dat Ideeën — waarbij wat mensen in de alledaagse werkelijkheid ervaren alleen maar een zwakke afspiegeling is van het Grote Idee. Daartegenover benadruk jij een filosofie waarbij abstracte ideeën zoals democratie alleen maar tot bestaan komen binnen menselijke praktijken.

MB: Klopt, dit is voor mij heel essentieel. Op dezelfde manier komt het *idee* God tot bestaan binnen menselijke praktijken. Rond het *idee* van God zijn allerlei religieuze praktijken opgebouwd. Die praktijken omvatten regels en rituelen, teksten, kerkdiensten, dominees, en

opleidingen in de leer.

HP: Begrijp ik het goed als ik zeg dat volgens jou *wel* de religieuze praktijk bestaat, maar *niet* God? En dat die religieuze praktijk wordt gedragen door het *idee* van God?

MB: Inderdaad. Een consequentie van die benadering is dan ook dat een religieuze praktijk kan ophouden te bestaan. Er is een mooie Bijbeltekst: *God troont op de lofgezangen*. Als er geen lofgezangen meer zijn dan verdwijnt er heel veel. Overigens gaat dit ook op voor de democratische praktijk. Die moet ook onderhouden en ondersteund worden, anders kan de democratie in gevaar komen.

HP: En als ik jou nu goed begrijp geloof jij niet in het *bestaan* van God, maar wel in het *idee* van God?

MB: Dat is inderdaad de kortst mogelijke samenvatting. De cruciale vraag is daarom niet of het *waar* is dat God bestaat, maar wat de *waarde* is van het idee van God en van de praktijken die rond dat idee zijn opgebouwd. Daardoor kan ik kritisch zijn over de kerkelijke praktijken die ik in mijn jeugd meemaakte omdat deze volgens mij niet goed voor mensen waren, en heb ik juist de grootste waardering voor de religieuze praktijk zoals ik die binnen de Stijfsgemeente meemaak – de kerkdienst, de dominees, de teksten, de mensen.

WETENSCHAP

HP: Toch nog even terug naar wetenschap. Zeg je hiermee eigenlijk ook dat wetenschap een *idee* is?

MB: De wetenschappelijke praktijk wordt inderdaad door mensen tot bestaan gebracht vanuit het *idee* van wetenschap. Maar begrijp me hier niet verkeerd! Ook al kun je de waarheid niet bewijzen, de juistheid en bruikbaarheid van wetenschappelijke kennis wordt getest en helpt voorspellingen doen, begrijpen wat er aan de hand is, en oplossingen zoeken. Dat is in de huidige, complexe wereld belangrijker dan ooit.

HP: Dus kennis is niet zomaar een mening?

MB: Nee! Wetenschap heeft niet de waarheid in pacht, maar tegelijkertijd is het idee dat wetenschappelijke kennis ook maar een mening is, een heel onverantwoorde mening, zelfs een maatschappelijk ondermijnend idee.

HP: Als we zouden ophouden in wetenschap te geloven, dan zou de wetenschappelijke praktijk ophouden te bestaan?

MB: Ja, net als de religieuze praktijk. Beide praktijken, wetenschap en religie, zijn belangrijk voor onze samenleving, ook al worden ze gedragen door verschillende waarden. Bij wetenschap zijn dat waarden zoals inzicht in de wereld, en praktische bruikbaarheid. Religie wordt gedragen door waarden over wat het betekent om mens te zijn in een werkelijkheid die eigenlijk te groot voor ze is.

WOORDEN

HP: Dit is dus de manier waarop jij als ongelovige, in de zin dat je niet gelooft in een reëel bestaande God, niet in een innerlijk conflict terecht komt. Maar hoe ga je dan om met dat tweede obstakel, de taal en de woorden die zoveel negatieve bijklank hebben?

MB: Ik moest inderdaad enige moeite doen om die bijklank van braafheid, schijnheiligheid en zuinige mondjes er vanaf te schudden. Daardoor kreeg ik langzaam oog voor de diepte en

rijkdom van begrippen die je eigenlijk in geen enkele andere menselijke praktijk vindt. Woorden zoals vergeving, schuld en schaamte, verlatenheid, eenzaamheid, barmhartigheid, toewijding, dankbaarheid, trouw, genade, vertroosting, en ziel.

GOD

HP: En God, zit dat woord je niet in de weg?

MB: Nee, niet meer. Als je moeite hebt met het woord “God” zou je kunnen proberen om het te vervangen door een woord dat beter past bij de betekenis van het idee God. Gemeenschap zou zo'n woord kunnen zijn, in de zin van verbondenheid met de mensen om je heen, maar ook verbondenheid met het grote geheel, met mensheid – verbondenheid met het concrete en met het abstracte, met het mooiste en hoogste dat je je kunt voorstellen, maar ook met alle ambivalentie en tegenstrijdigheid in het menselijk bestaan, en daarbij te ervaren dat jij daar deel van bent.

HP: Hoe beleef je dat in een kerkdienst?

MB: Het soort ervaring dat ik hier tot

uitdrukking probeer te brengen is het zoeken van verbinding met het idee van God. Dat moet je deels zelf invullen. Dat vereist aandacht. De kerkdienst biedt daarvoor de ruimte. Door de teksten, het zingen, de uitleg, de muziek, de stiltes.

HP: Hoe werkt dat voor jou als er zo rechtstreeks gebeden wordt tot God?

MB: Mooier dan ik het kan zeggen, wordt het verwoord in het gedicht *Over het gebed* van Czeslaw Milosz.

OVER HET GEBED

*Je vraagt me hoe je kunt bidden tot iemand die niet bestaat.
Ik weet alleen dat het gebed een brug van fluweel bouwt waarover we lopen en als van een trampoline opstijgen boven landschappen met de kleur van rijp goud, omgetoverd door de magische stilstand van de zon.
Die brug leidt naar de oever van de Ommekeer waar alles andersom is en het woord 'is' een betekenis onthult die wij*

*nauwelijks voorvoelen.
Let wel, ik zeg 'wij'. Daar voelt ieder afzonderlijk medelijden met anderen, verstrikt in een lichaam, en weet dat wij ook als er geen overkant zou zijn, evengoed die brug boven de aarde zouden opgaan.*

HP: Heel mooi.

MB: Inderdaad.

HP: Als ik jou goed begrijp moet je vooral naar de kerk gaan als je niet gelovig bent?

MB: Dat zou best wel eens kunnen.

BRONVERMELDING

- Passieverhaal in 28 plaatjes, 212-425 cm, (1308-1312) door Duccio di Buoninsegna, Museo dell'Opera del Duomo in Siena.
- Czeslaw Milosz. Gedichten. Uitgeverij Atlas, Amsterdam, 2003. Vertaling Gerard Rasch.
- Online kerkdiensten bij Kerkdienstgemist: <https://kerkdienstgemist.nl/stations/2199-STIFTSGEMEENTE-WEEERSELO>
- Aleksey Navalny's toespraak van 20 februari 2021, afgedrukt in Trouw, 21 Februari 2024: <https://www.trouw.nl/opinie/laatste-woord-navalny-ik-voel-voldoening-omdat-ik-in-een-moeilijke-tijd-deed-wat-goed-was-bf0f5ocd/>
- Een interview over het belang van religie voor democratie met de Duitse socioloog Hartmut Rosa in Trouw, 3 December 2023: <https://www.trouw.nl/>

religie-filosofie/socioloog-hartmut-rosa-weet-wel-waarom-onze-democratie-niet-werkt-zonder-religie~b8b7675d/

Eerdere artikelen over religie, en over 'stuur krijgen over de eigen ervaringen' zijn te vinden in het boek *Filosofie van het Kijken – Kunst in ander Perspectief* door Mieke Boon en Peter-Henk Steenhuis (2009), Lemniscaat. <https://lemniscaat.nl/boeken/filosofie-van-het-kijken>

Afgedrukte liederen uit *Liedboek der Kerken*.

Een eerder interview met Mieke Boon in TKKR, *Hoopvol ondanks de kloof, verscheen in December 2023*. <https://www.tkkkr.nl/tkkkr-9-december-2023.html>

DUCCIO'S PASSIEVERHAAL

- Bron: <https://www.wga.hu/frames-e.html?html/d/duccio/maesta/>

verso_1/verso.html
Stories of the Passion (Maesta, verso).
1308-11
Tempera on wood, 212 x 425 cm
Museo dell'Opera del Duomo, Siena

BEELD MATERIAAL

- Foto's door Mieke Boon tenzij anders vermeld.
- Foto's Het Stift, bronnen:
https://www.stiftsgemeente.nl/even-voorstellen/#iLightbox/gallery_image_1/0
<https://www.stiftsgemeente.nl/even-voorstellen/>
https://www.het-stift.nl/fotos-het-stift/#iLightbox/gallery_image_1/11
https://www.het-stift.nl/fotos-het-stift/#iLightbox/gallery_image_1/10

Ik ben je man, de wind

TWENTE, 2024

Lucy aarzeld. Moest ze het hem wel vertellen? Ze zaten op de veranda van het huisje, omringd door de bomen van het Springendal. Op de salontafel stonden koppen koffie en een thermoskan. Ze hield van de Nederlandse koffie. Hij was dikker dan de Amerikaanse. Niet aangelengd, zoals Americano, maar vast en stevig. Zeven jaar geleden was ze haar thuisland ontvlucht en er was veel dat ze miste aan de Verenigde Staten, maar niet de koffie.

TEKST TOM LUTTIKHUIS

‘VERTEL HET ME, LUCY.’

Ze probeerde eromheen te draaien. ‘Ik weet niet waar ik moet beginnen.’

‘Begin bij het begin.’ Zijn stem klonk geduldig, maar hij sprak met de zelfverzekerdheid van iemand die het gewend was om naar geluisterd te worden.

Mijn man, zo noemde ze hem in gedachten. Ze wist niet meer wanneer ze hem voor het eerst *gevoeld* had. Het kon de lagere school zijn geweest, of de middelbare, of de universiteit. Ze wist niet hoe hij heette. Ze wist niet waar hij vandaan kwam of hoe hij haar altijd weer wist te vinden. Ze wist alleen dat hij er altijd was geweest. Maar na al die jaren was dit pas de eerste keer dat ze hem *zag*. Hij was knap. Heel knap. Kleurrijke ogen. Grote lippen. Zachte huid. Een engel. Ze keek vluchtig opzij, maar zorgde ervoor dat ze zijn blik meed. Hem aankijken durfde ze niet. ‘Ik weet niet wat het begin was. Ik weet niet hoe het begonnen is? Of waarom...’

‘Vertel me dan over de eerste?’

Ze had er met niemand over gepraat. Niet met haar vriendinnen, niet met haar zus, zelfs niet met haar moeder. Ze had gezworen er nooit over te praten. Er was toch niemand die het begreep.

‘Ik begrijp je’, fluisterde hij op dat moment.

Was het toeval? Misschien, maar waarschijnlijk niet. Lucy nam een besluit. *Het moet maar*, dacht ze. Ze sloot haar ogen ter voorbereiding. De takken van de beukenbomen en eiken verdwenen achter het gordijn van haar oogleden. In het donker van haar gedachten dreven de herinneringen moeiteloos boven.

De stad. Het park. Het water. Het weer. Ze had meer dan een uur gedoucht nadat het gebeurde. De eerste keer. Zelfs toen de boiler helemaal leeg was en er

koud water uit de kraan droop, bleef ze staan. De waterstraal uit de tank op het dak van haar appartement vermengde zich met tranen. Toen ze uit de badkuip stapte waren haar ogen rood en haar huid zo zacht als koekjesdeeg, ze had alle ribbels op haar handen kunnen tellen. Ze had er net zo uitgezien als hij...

‘Rick. Het begon met Rick.’ Lucy sloeg haar ogen open en begon.

De man die naast haar zat, luisterde aandachtig. *Te* aandachtig.

Maar omdat Lucy hem nooit aankeek, zag ze het niet.

NEW YORK CITY, 1999

‘Die Nederlanders moeten wel de slechtste zakenlui ooit zijn.’

‘Wat bedoel je?’

‘Nou, dat ze dit inruilen voor een paar tropische eilanden.’ Rick wees naar de wolvenkrabbers van het Financial District, waar de Twin Towers als onoverwoestbare ridderbroeders bovenuit torenden.

‘In die tijd zag New York er niet zo uit als nu. En die eilanden hadden kostbare specerijen die meer waard waren dan deze lap grond waar nog geen erwt op te verbouwen was.’

‘Ha, dat is precies wat ik bedoel. *Daarom is Amerika zo geweldig!* Als wij ergens geen erwt kunnen verbouwen, dan bouwen we er wel een stad. Die erwt verbouwen we wel weer ergens anders. Daar hebben we Indiana voor.’

‘Heb je je ooit afgevraagd waarom het Indiana heet?’

Rick gaf geen antwoord. Zoals wel meer van haar landgenoten onthield hij liever alleen de glinsterende kant van de medaille die Amerika gesmeed had. Lucy besloot om het erbij te laten. Ze was veel te blij dat ze met hem door Battery Park liep. Het had drie maanden geduurd voordat ze hem mee uit gevraagd. Zij studeerde journalistiek aan de New York

University en hij studeerde economie. Vanaf het eerste moment dat hij de collegezaal binnenstapte was ze verliefd geweest. De nonchalante manier waarop hij liep, de warme manier waarop hij lachte en de avontuurlijke blik in zijn ogen. Uiteindelijk had ze hem na hun laatste les Business Reporting gevraagd of hij met haar uit wilde.

Rick pakte haar hand en ze liepen verder over de kade van Battery Park. Het Vrijheidsbeeld wenste hun een statige groet vanaf haar sokkel. Haar weerkantsing glinsterde in de donkere golven. De nacht was warm en de bomen dansten aangenaam onder het genot van een zacht lentebrusje. Toen klonk er geritsel in de bosjes. Lucy hapte naar adem en Rick kneep opbeurend in haar hand. ‘Maak je geen zorgen. Het is vast een rat’, fluisterde hij.

Enorm bewust van haar beweging kneep ze zachtjes in zijn sterke vingers. Ze voelde de tinteling in haar hand overgaan in een rilling die via haar arm omhoogklom om eindeloos rond te dolen in haar buik.

Rick trok haar naar zich toe. Precies op dat moment begon het harder te waaien. Lucy’s jas wapperde om haar lichaam. Rick legde een hand op haar heup. Hij bracht zijn mond naar de hare. Lucy had net de tijd om te denken dat hij naar munt rook, voordat hij haar kuste.

Pats!

De lamp in de lantaarnpaal boven hen sprong met een knal uit elkaar en geschrokken onderbraken ze hun zoen. Hoe kortstondig het ook was, het was haar eerste kus ooit. Beter laat dan nooit. Hand in hand liepen ze het park uit richting een metrostation. Lucy’s hart klopte in haar keel, in haar vingers, en in haar tenen. Ze voelde hoe het bloed met gejaagde slagen door haar lichaam gepompt werd. Ze zou blij moeten zijn

Lucy’s jas wapperde om haar lichaam. Rick legde een hand op haar heup.

met wat er gebeurd was of opgewonden over wat er komen ging, maar waarom was ze dan zo bang?

Verkeersborden versperden de weg. DANGER! NO TRESPASSING! De straat was opengebroken en de stoep afgezet. Wegwerkzaamheden. De stratenmakers van New York waren als een hond die achter zijn eigen staart aanrende: eindeloos werkend, zonder een doel te dienen.

Lucy liet Ricks hand los en stapte tussen twee hekken door. New Yorkers lieten zich niet ophouden door een paar gaten in de weg. Behendig slalomend bereikte ze het einde van de wegwerkzaamheden, zo'n tien meter verder dan waar het begonnen was. 'Heb je zin om een glas wijn te drinken bij mij thuis?' riep ze over haar schouder.

Geen antwoord.

'Rick?'

Nog steeds geen antwoord.

Lucy draaide zich om. Haar benen trilden. Haar handen ook.

'R-Rick?' Ook haar stem trilde.

Toen gilde ze.

TWENTE, 2024

'Hij was in een put gevallen die de stratenmakers niet afgedekt hadden. Volgens de politie stootte hij zijn hoofd tijdens de val en is hij buiten westen geraakt, waardoor hij uiteindelijk verdronken is.'

'En je hebt er niets van gemerkt?'

Klonk er nou teleurstelling door in zijn vraag? Lucy wist het niet. Ze durfde hem nog steeds niet aan te kijken. Toch antwoordde ze: 'Niets.'

Ze schudde haar hoofd en schommelde heen en weer in haar stoel. Het was warm, een aangename voorjaarsdag, volledig tegen de weersvoorspelling in. Het soort dag waarop je je jas uitdeed wanneer je in de zon liep en baalde dat je geen T-shirt, maar lange mouwen aanhad. De knoppen in de bomen stonden op barsten. Een nieuw begin. Net zoals haar leven in Twente dat was. Ver weg van New York. Veiliger dan New York.

'En toen?' Hij moedigde haar aan zonder opdringerig te zijn. 'Wie was de volgende?'

'Ik was verdrietig. Het duurde drie jaar voordat ik opnieuw verliefd werd. Ik was toen al afgestudeerd en werkte op het hoofdkantoor van de New York Times. Het was mijn eerste baan en ik bracht veel uren door op kantoor, net zoals Larry.'

'Vertel me wat er gebeurde.'

Lucy wilde het liefst zwijgen. Zich verstoppen. De stukjes herinnering in

Eight Avenue. Januari. De ijzige winterwind sloeg als een bokser om zich heen en Lucy greep de revers van haar jas stevig beet.

een doosje stoppen en vergeten waar ze het doosje neerzette. Ze wilde hem... *haar man...* niet vertellen wat er gebeurde met Larry. Wat er gebeurde met Rick en met alle anderen.

Maar ze deed het toch.

NEW YORK CITY, 2003

'Wakker worden, slaapkop.'

Lucy keek op van haar computer en knipperde met haar ogen. Behalve het licht van haar monitor en de bureaulamp op haar werkblad was het donker. Na twee tellen had ze door wie haar een goedenacht wenste. Haar hart maakte een sprong van blijdschap. Larry.

'Blijf je nog lang?' vroeg hij.

'Misschien kunnen we ergens een pizza scoren.'

Was dat een uitnodiging? Vroeg hij haar nou om samen uit eten te gaan? Lucy voelde een ongemakkelijke rilling door haar lichaam sluipen. Haar maag was een cocktail van verliefdheid en spanning. En niet de gezonde spanning, want ze kende het gevoel helaas maar al te goed. Dit was angst.

'Ik heb een deadline –' begon ze, maar Larry onderbrak haar.

'Kom, je werkt zo hard. Je hebt wat ontspanning verdiend. Ik trakteeer.'

Lucy lachte. 'Een slice kost je hooguit twee dollar per stuk, Dagobert.'

'Tja, jij en ik weten allebei dat het niet loont om voor een krant te werken. Het is dit of niks.'

Larry pakte haar jas van haar bureaustoel en hield het voor haar uit.

Als in een waas stond ze op en stak haar armen erdoor. Haar maag spinde als een vrolijke kat toen haar armen langs zijn handen streelden. Hij had handschoenen aan en zijn sjaal was stevig om zijn nek gedrapeerd, maar toch voelde het alsof ze naakt met hem aan het dansen was.

Drie minuten en een tergend ritje met de lift, waarin er een tweetal schoonmakers instapte die hen hun

privacy ontnam, later stapte het tweetal door de glazen schuifdeuren naar buiten. Eight Avenue. Januari. De ijzige winterwind sloeg als een bokser om zich heen en Lucy greep de revers van haar jas stevig beet.

'Wat een weer', bibberde Larry.

'Misschien dat ik maar ga solliciteren bij de Hawaii Tribune-Herald. Daar zijn ze vast wel op zoek naar een onderbetaalde verslaggever.'

Lucy sloeg hem lachend op zijn schouder. 'Kom, ik heb een beter idee dan pizza.'

'Oh, beter dan een peperoni voor een dollar? Vertel op.'

'Je zult het wel zien, ik trakteeer.'

Tien minuten later zaten ze tegenover elkaar aan een houten tafeltje in Connolly's, een smerige maar steengoede Ierse kroeg op een steenworp afstand van hun kantoor.

'Ik had je nooit ingeschat als een whisky drinker', zei Larry met waardering in zijn stem toen ze twee glazen met de koperkeurige substantie op het verweerde houten tafelblad zette.

'Dat ben ik normaal gesproken ook niet', reageerde ze met een knipoog. Het was ongelooflijk hoe gemakkelijk het was om te flirten met Larry. 'De barman zei dat de leidingen van hun biervaten zojuist gesprongen zijn. Het enige dat hij me kon bieden was een glas whisky of een cocktail, maar de Ieren staan nou niet bepaald bekend om hun Margherita en Tequila Sunrise.'

'Op de gesprongen leidingen dan. Proost!'

De glazen rinkelden. Er klonk een Oasis nummer op de achtergrond en een tijdlang zeiden ze niets. Ze nipten beiden van hun drank en telkens wanneer hun blikken elkaar kruisten krulden hun mondhoeken omhoog tot avontuurlijke glimlachen. Op het moment dat het nummer zijn climax bereikte, voelde Lucy een voet langs haar enkel aaien. Een warm tintelende aangenaamheid nestelde zich tussen haar benen. Ging het dan echt gebeuren? Was vanavond de avond? Lucy ademde lang uit en keek Larry diep in zijn donkerbruine ogen.

Pats!

Geschrokken haptten ze naar adem.

Larry's glas knapte in zijn handen kapot en de whisky vloeide van zijn vingers af. Geschrokken veegde hij zijn handen droog met een servet.

'Wat was dat?' vroeg hij met grote ogen.

'Ik weet het niet', antwoordde Lucy, maar in haar achterhoofd had ze een sterk vermoeden.

Larry stond op. Hij was niet het type

dat ergens lang bij stilstond. 'Kom we gaan.'

'Waarheen?' De vraag rolde moeizaam over haar tong.

'Naar mijn appartement?' Larry bracht het vragend met een schattige, nerveuze stem.

'Nee', antwoordde ze. Ze had daar kunnen stoppen, ze had daar moeten stoppen. Ze wist dat ze op het punt stond een weg in te slaan die doodliep, maar ze ging verder, tegen beter weten in. 'Mijn appartement is dichterbij.'

Na een nacht waarin Lucy voor de eerste, de tweede en voor de derde keer seks had gehad, deed ze – nog altijd even opgewonden – de rolgordijnen omhoog. De stad ontvouwde zich achter het glas. Het stormde.

Lucy keek op haar wekker.

'Wakker worden, slaapkop.' Ze streelde Larry door zijn haar. 'Het is zeven uur. Ik wil over een uur op kantoor zijn, want ik heb die deadline vandaag.'

Hij kreunde iets onverstaanbaars. Hij was naakt. En heerlijk. Hij had drie keer de New York City Marathon gelopen en dat was te zien. Lucy keek een tijdje liefkozend naar hem voordat ze opstond

om koffie te zetten.

Een half uur later had ze Larry met een kus op weg gestuurd naar zijn appartement. Hij wilde andere kleren aan doen en dacht dat het sowieso beter was om niet tegelijkertijd op werk te verschijnen. Lucy was het met hem eens.

Zelf liep ze rond kwart voor acht warm ingepakt in haar bontjas en met een muts ver over haar oren getrokken, over Eight Avenue naar het hoofdkantoor van de New York Times. Gisteren had ze geen muts op willen doen omdat het haar haren in de war bracht en ze met een kapsel als een vogelnest weinig indruk kon maken op Larry, maar vandaag maakte het niets meer uit.

Met opgewekte passen liep ze richting het New York Times gebouw. Zoals altijd klonken overal om haar heen sirenes. Op de hoek van de straat waarop het kantoor gevestigd was, stonden een aantal politiewagens en ambulances. Lucy besteedde er geen aandacht aan en wandelde fluitend door de glazen schuifdeuren de lobby in.

'Jij bent vrolijk vandaag.' De receptioniste keek haar met opgetrokken wenkbrauwen aan.

Lucy negeerde haar en drukte op de liftknop. Twee minuten later zat ze achter haar bureau. Larry was er nog niet, maar dat had ze ook niet verwacht. Hij kwam wel vaker wat later op kantoor. Maar om elf uur was hij er nog steeds niet. Ze had al vijf keer koffie gehaald zodat ze langs zijn bureau kon lopen en ze had twee keer naar zijn mobiel gebeld. De gedachte dat hij haar negeerde omdat hij niets van haar moest hebben, kwam niet bij haar op. Er was iets anders aan de hand. Iets dat veel erger was dan een gebroken hart. Om half twaalf was Lucy zo bezorgd dat ze resoluut opstond van haar werkblad en op de deur klopte van het kantoor van Meneer Mason, de baas van de afdeling waarvoor Larry werkte. Misschien dat hij zich ziek gemeld had.

'Binnen', klonk het vermoeid. 'Meneer Mason. Ik heb een rare vraag. Het gaat over –' 'Larry Johnson.'

'Hoe weet u dat?'

De geluiden van de straat, honderd meter lager, waren goed hoorbaar, vooral de sirenes. Of beter gezegd, alleen de sirenes. Ze trilden door in haar trommelvliesen.

Nee.
'Een leraar? Is dat het? Heeft een leraar je aangeraakt?'

Nee.
'Is het iemand anders? Een buurman? Een oom? Is het je vader?'

'Oh, Mark.' Ze wilde zo graag gewoon bij hem kunnen zijn. En ze zwichtte. Ze keek hem aan en de begeerte tintelde door lichaam. Haar vingers strekten zich uit als tijdens een climax. Lucy keek snel weg, voordat er geen weg meer terug was. Ze keek naar de skyline, waar de torens van Manhattan het wolkendek verlichtten. Het waaide. Een warme, tropische wind woei over het balkon.

Met een piepend geluid kwam Mark naderbij. De wielen van zijn rolstoel moesten nodig geolied worden. 'Lucy', fluisterde hij.

Ze schudde haar hoofd, maar haar hart knikte met smekende hebzucht.

Hij legde een hand op de hare. Ze wilde hem wegtrekken, maar haar arm reageerde niet. Haar vingers trilden. En niet veel later trilde haar hele lichaam. Ze wilde hem zo graag. Lucy bracht haar lippen naar die van Mark. Vlak voordat ze hem raakte legde hij een vinger op haar mond. 'Waarom huil je?' vroeg hij.

De wind trok aan. Haar haren wapperen als een vaatdoek aan een waslijn.

Pats!
Ergens in de straat brak een tak van een boom af.

'Waarom huil je, schat?' vroeg hij weer. 'Omdat ik van je hou', loog ze, voordat ze hem zoende.

Oh, ze hield zeker van hem, maar dat was niet waarom ze hilde.

Ze hilde omdat ze wist dat dit hun eerste en laatste zoen was.

Ze hilde omdat dit hun afscheidsozen was.

TWENTE, 2024

Het bos was stil. Geen gefluit van vogels, zelfs geen geritsel van bladeren in de wind. De zon straalde krachtig. De schaduwen waren donker. Hij zat doodstil naast haar.

'Ik haat mezelf. Hij is de enige man waarvan ik ooit gehouden heb. Ik haat mezelf omdat ik van hem hield, maar ik kon het niet laten.'

'Geen onaardige kerel inderdaad. Ik vond hem het leukst, denk ik. Toch zonde dat hij met zijn rolstoel van de trap viel de volgende ochtend.' Het sarcasme droop van zijn mededeling af.

Lucy's maag draaide zich om toen de herinnering bovendreef. De buurvrouw had hem gevonden. Onderaan de trap op de tweede verdieping. Zijn nek in

Hij was er altijd geweest. Eerst alleen als gevoel. Een schaduw die over haar en alle mannen die zij wilde heen hing.

een onmogelijke hoek geknikt. Hoe hij daar beland was, wist niemand, ook de recherche niet. Er ging een lift vanaf de lobby naar zijn penthouse, dus waarom zou hij de gewone trap hebben genomen? En dat in een rolstoel? Hoe was hij daar überhaupt gekomen? Niemand die het wist. Nou ja, niemand... Lucy wist het wel.

'En dat was Mark.' Hij haakte moeiteloos op haar gedachten in. 'Hij was de laatste.'

Ze knikte. 'Nu weet je het. Nu weet je waarom ik naar Twente verhuisde. Er zijn hier minder mannen. En als ik er eens een tegen kom dan spreek ik hem in het Engels aan, zorg ik ervoor dat ik heel snel praat. Dan zijn ze zo weg. Of soms doe ik alsof ik doofstom ben.' Dat was misschien twee keer gebeurd. Twee keer in zeven jaar. Ze zorgde ervoor dat ze niet in de problemen kwam. Het was kansberekening. Vlak voor sluitingstijd naar de supermarkt, dat soort dingen. De technologie had het nog makkelijker gemaakt. Boodschappen konden bezorgd worden. Ook bij oude boerderijtjes in een bos. Anno 2024 was het eenvoudig om als kluizenaar te leven. Maar kluizenaar of niet, ze was niet alleen. Ze was nooit alleen. Hij was er altijd geweest. Eerst alleen als gevoel. Een schaduw die over haar en alle mannen die zij wilde heen hing. Maar nu was hij er echt. Vlees en bloed. Nu kon ze hem aanraken. Nu kon ze hem spreken.

'Hoe heb je me gevonden?'
'Dat wat je bij je draagt hoeft je niet te zoeken.'

Ze was niet bang meer. Dat stadium was ze allang gepasseerd. Het verbaasde haar dat ze hem directe vragen durfde te stellen... deze man... deze... 'Wat ben je?' floepte ze eruit?

Hij klakte met zijn tong op een manier die zei: 'doet het ertoe?'

Lucy draaide zich naar hem toe. Voor

het eerst tijdens hun gesprek keek ze in zijn ogen. Ze zag het meteen: haar man was geen ... mens. Het kwam door zijn ogen. Zijn pupillen waren witter dan het puurste marmer en zijn irissen bevatten allerlei kleuren. Het waren de kleuren van de ogen van Rick, Larry, Ron, Ben, Frank en Derek. Maar vooral van Mark, de grijze ogen van de goedlachse schrijver keerden het vaakst terug. Ze wist dat hij in de bliksem, de wind en het water zat. Dat hij alles was wat haar verdrong uit Manhattan, uit de stad waar ze van hield, dat hij haar naar Twente deed vluchten. Hij was alle keren dat ze bang was om lief te hebben. Alle leuke mannen die ze afwimpelde. Hij was alles wat haar klein hield.

Toen kwam toch de angst. Een laatste stuip trekking. Lucy sloot haar ogen. En trok haar gezicht met een ruk naar links. *Niet kijken*, zei ze tegen zichzelf. *Niet kijken, misschien dat hij dan weggaat.*

Ze siste. Een pijnscheut. Haar ledematen verstijfden. Een krampachtig gevoel stak in haar nek. Langzaam leunde ze naar voren, zijn richting uit. Een onzichtbare kracht trok aan haar, opende haar mond. Ze kreunde van ongemak. *Niet kijken*. 'Wie ben je?' stamelde ze.

Geritsel in de bomen. Een fluistering: 'Ik ben je man. Ik ben de wind.'

Tegenwind. *Niet kijken*. Ze wilde hem vragen hoe het kwam dat ze hem vandaag pas voor het eerst zag. *Niet kijken*. Ding dong. De bel ging en daar stond hij. *Niet kijken*. Ze had zelfs koffie voor hem gezet. *Niet kijken*. Was hij altijd al van vlees en bloed geweest? *Niet kijken*. Wat had hem gemaakt tot wat hij was? *Niet kijken*. Zoveel vragen. *Niet kijken*. Hijgend, met haar oogleden stijf op elkaar gedrukt, bracht ze uit: 'Hoe kon je al die mannen doden?'

Hij antwoordde kalm en klonk angstaanjagend dichtbij. 'Ze liepen in de weg',

'W-waarom?' snikte ze. *Niet kijken*. Ze hield het niet langer.

'Omdat je van mij bent.'

Toen opende ze haar ogen en keek hem opnieuw aan. Zijn ogen verdoofden haar. Ze fonkelden. Soms bruin, soms blauw, soms groen, soms grijs. Het waren diamanten. Met geweld verworven uit het diepste van de aarde.

'Wil me', zeiden zijn ogen. 'Wil me. Wil me. Wil me.' Dwingend, zonder te knippen. 'Wil me.'

Als ik het doe ben ik verloren. Maar de consequenties van het niet doen waren misschien wel groter. En dus boog Lucy voorover en zoende hem.

Niet omdat zij het wilde, maar omdat hij wilde dat zij het wilde. ■

De onstilbare honger van de oude α-mannetjes

In de eeuwenoude annalen van de menselijke geschiedenis is er één constante die de tand des tijds heeft doorstaan: oude mannen en hun onverzadigbare honger naar macht. Van antieke koningen tot moderne politici, deze kronkels van oudere heren die vastklampen aan de greep van de macht zijn als een komedie waarbij de hele wereld het decor vormt. Een komedie die meer tot tragikomedie wordt als je kijkt naar Amerikaanse wereldleiders of beangstigt bij de aanblik van Russische- en Aziatische leiders.

In elke vergadering van oudere heersers en leiders is er één constante: het gejammer over vervlogen tijden. "Terug in mijn tijd..., vroeger..." wordt hun mantra, gevolgd door epische verhalen over hoe alles beter was toen ze jong waren. Of het nu gaat om politieke beslissingen of de juiste manier om een toga te dragen, deze oude mannen hebben altijd een anekdote paraat om te bewijzen dat ze het beter wisten. Poetin gaat zelfs zover dat hij nu de massamoordenaar Stalin in ere hersteld en lijkt te streven naar de heilige Russische natie uit vervlogen tijden. Poetins gebruik van het symbool van de dubbele adelaar verwijst daar ook naar: die symboliseerde vanouds hoe kerk en wereld in één lichaam, in één heerser, samenvielen.

Oude mannen en macht gaan vaak hand in hand met het idee van onoverwinnelijkheid. Niets kan ze stoppen, behalve misschien een goede dosis realiteitszin. Of het nu gaat om het negeren van advies van deskundigen (dat krijg je niet met slechts vazallen om je heen) of het volhouden van absurde beleidsmaatregelen, deze heren zijn vastberaden hun pad te vervolgen. Zelfs als het rechtstreeks naar een komische valkuil leidt. Bij de een is dat een verspreking of gestruikel over woorden, de ander kan de vliegtuigtrap nauwelijks opkomen. En de volgende heeft denkbeelden die iedere realiteitszin ontberent. Voor de Florentijnse filosoof Niccolò Machiavelli hoorde het bij een geslaagde regeerstijl om listig en zonder scrupules te handelen. "Het is veel veiliger om gevreesd te zijn, dan geliefd", schreef hij in de 16de eeuw. Dat

leidde tot de term machiavellisme: als leider je doel nastreven zonder rekening te houden met morele of juridische grenzen. Nou is ons morele kompas niet overal in deze wereld gelijk, maar er zijn grenzen aan de rekbaarheid daarvan. Het was een lange en moeizame weg om aan de macht te komen en dan laat je die ook niet snel meer los. Dan wentel je je in de aandacht van anderen en lijkt de weg terug afgesneden. Het Twentse 'loat goan' zou internationaal door moeten breken lijkt mij. Een dosis nuchterheid met oog en oor voor de mening van anderen.

Terwijl de wereld draait en de tijd voorbijgaat, blijven oude mannen en hun zoektocht naar macht een bron van verbazing, maar vooral van ergernis en angst. Met hun vastberadenheid, hun eigenaardigheden en hun despotische gedrag zijn ze de hoofdrolspelers in een theaterstuk dat nooit lijkt te eindigen. Is het dan verstandig om achterover te leunen, de chips te pakken en te genieten van de show terwijl deze oude mannen blijven proberen de wereld te veroveren? Of moeten wij deze wereld beschermen door ze eenvoudig pootje te lichten om een kordate eigentijdse, wijze persoon de lead te geven? Zijn er nog personen, zoals Aleksej Navalny, die zelfs hun leven willen en durven geven voor een betere toekomst?

Peter van der Tol

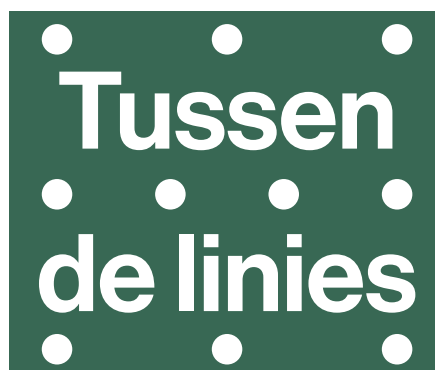
MEER COLUMNS OP TKKR.NL

De herinnering is **KUNST**

Hoe kan het dat iemand die voetbalmiljonair kon worden voordat voetbalmiljonair een woord was, neerstreek in Enschede? Hoe kan het dat iemand die blanco cheques uit Italië afsloeg en gouden contracten uit Frankrijk en Engeland naast zich neer legde, ervoor koos het zwart-wit van Sportclub aan te trekken?

Soms gebeurt het onverklaarbare. In 1955 kwam Heerenveen-speler Abe Lenstra naar Enschede, toentertijd de beste voetballer van Nederland, met 34 interlands op zijn naam en begeerd door vele buitenlandse clubs. Hij wilde kampioen van Nederland worden en dacht dat het hem in Enschede ging lukken.

Dat Abe niets van geld moest weten, is een mythe. Sportclub betaalde hem 15.000 gulden tekengeld. Een som die door middel van door de supportersvereniging georganiseerde bazaars en loterijen, en een lening bij de bank van Rotterdam bijgeschaapt werd. Abe had een uitzonderingspositie binnen de selectie. Hij kreeg zestig gulden per gewonnen wedstrijd en vijftig gulden bij een gelijkspel. Het overgrote deel van de selectie moest het met tien piek per overwinning doen.

DOOR **TOM LUTTIKHUIS**

Waar hij zijn tegenstanders stof liet happen, haalde hij bij zijn medespelers het bloed onder de nagels vandaan. Abe liet anderen het vuile werk opknappen. Hij kon zomaar een half uur helemaal niks doen, tot grote ergernis van

sommige ploeggenoten. Abe liet het gezanik van zich afglijden. Hij bezat in zijn eentje meer talent dan de rest van de selectie tezamen. 'Ik doe wat ik doe en wat ik doe, doe ik goed', moet hij gedacht hebben. Want na een half uur stilstaan, kon het zomaar voorkomen dat hij in een paar minuten een doelpunt en een assist bijschreef.

Iedere selectie heeft wel zo'n speler: iemand wiens talent onmeetbaar groot is, maar wiens inzet soms microscopisch klein. Maar waar spelers als George Best en Zlatan het voor elkaar kregen dat hun ploegmakers het gebrek aan arbeid accepteerden, lukte dat bij Abe niet altijd. Abe bekommerde zich namelijk vooral om Abe. Dat er nog tien anderen op het veld stonden die voor hem het vuile werk opknapten? Bladvulling.

Wanneer zijn ploeggenoten hem verkeerd inspeelden of oversloegen dan liep Abe met twee armen omhoog op demonstratieve wijze verder. 'Jullie begrijpen me niet', schreeuwde alles aan die houding. Verder zweeg hij. Abe beklemtoonde zijn onvrede vrijwel nooit met woorden. Hij was een introvert en vond het lastig zich te uiten. Het kan niet

Na de fusie van de KNVB en de 'wilde' Nederlands Beroeps Voetbal Bond begonnen eind november 1954 in totaal 56 clubs aan een avontuur in het semi-professionalisme. In 1956 bereikte Sportclub Enschede de pas in het leven geroepen Eredivisie. Van de andere twee toonaangevende Oostelijke clubs uit de amateurtijd bereikte Heracles pas in 1962 en Go Ahead in 1963 de Eredivisie. Dat Sportclub Enschede voorop liep had alles te maken met het spectaculaire aankoopbeleid van het Sportclubbestuur. Trainer Jaap van der Leek werd losgeweekt bij het Nederlands Elftal, en er werden spelers gecontracteerd als Joop Odenthal, Gerrit Voges,

Sportclub Enschede

doelman Jan van de Wint en Arend van der Wel. Als klap op de vuurpijl kwam in 1955 Heerenveen-speler Abe Lenstra naar Enschede.

Met Abe Lenstra in het team behaalde Sportclub Enschede in het Eredivisie-seizoen 1957/58 de gedeelde eerste plaats met DOS-Utrecht. Aangezien het doelsaldo destijds niet telde, was een beslissingswedstrijd nodig. Na 90 minuten stond het 0-0, maar DOS scoorde in de derde verlenging de beslissende 0-1. De wedstrijd werd beëindigd vanwege sudden death. Er gold sudden death, de wedstrijd was afgelopen.

Hoewel een kans op het landskampioenschap zoals in 1958 niet meer zou komen, bleef Sportclub Enschede tot 1965 een Eredivisie-club om rekening mee te houden. In 1960 haalde de club opnieuw een stunt uit door de Duitse international Helmut Rahn van FC Köln over te nemen. 'Der Bomber' zou in drie seizoenen 39 doelpunten voor Sportclub maken, terwijl Abe Lenstra in vijf seizoenen bij Sportclub 89 doelpunten achter zijn naam schreef. De faam van Sportclub reikte over de grenzen, met onder meer een vriendschappelijke wedstrijd tegen Barcelona in Camp Nou in 1958 (8-3

verlies). In 1959 kwam het Braziliaanse FC Santos met wereldster Pelé naar Enschede. Sportclub verloor met 5-0, maar dat was bijzaak.

In 1965 liep het Eredivisie-bestaan van Sportclub ten einde: de Gemeente Enschede en potentiële geldschietters drongen aan op een fusie tussen Sportclub Enschede en Enschedese Boys. Sportclub nam in zijn laatste wedstrijd in 1965 in stijl afscheid van de Eredivisie door in Amsterdam met 2-1 van Ajax te winnen.

FC Twente was geboren en kon dankzij Sportclub Enschede diens plaats in de Eredivisie overnemen.

anders dan dat hij zich eenzaam voelde. Een wiskundige die als eerste het bewijs heeft dat een lang openstaand probleem oplost en door iedereen voor gek wordt verklaard.

Een einzelgänger. Zo werd hij door ploeggenoten bij Sportclub omschreven. Veel bezig met zichzelf. Minder met de ploeg. Meer dan eens was hij te laat. En zoals het een virtuoos betaamd, worstelde hij zich op creatieve wijze uit dit soort situaties. Abe trok zijn voetbaltenue over zijn overhemd aan en trainde met stropdas en al.

Abe Lenstra is na Johan Cruyff de beste voetballer die Nederland ooit gekend heeft. Hij speelde 47 keer in het Nederlands Elftal en scoorde in zijn carrière meer dan achthonderd keer. Toch vraag ik me af of Abe eigenlijk wel het juiste beroep beoefende. Had hij geen schilder moeten worden? Als hij zijn talent middels een kwast had kunnen etaleren, dan had men hem vergeleken

met Jackson Pollock, Mark Rothko, Willem de Kooning, Piet Mondriaan of Vincent Van Gogh.

We kennen de meeste kunstenaars voornamelijk omdat hun werk vereeuwigd is. Schrijvers, schilders, zangers. Hun meesterwerken gevangen op papier, canvas of vinyl. Meer dan honderd miljoen lieten zich door Tolkiens The Hobbit betoveren. Jaarlijks lopen er meer dan twee miljoen mensen langs Mark Rothkos werken in the MoMA in New York. *Wish You Were Here* van Pink Floyd is bijna zevenhonderd miljoen keer beluisterd op Spotify.

Maar hoe word je als kunstenaar erkent wanneer jouw meesterwerken zich beperken tot een actie die niet langer duurt dan een paar tellen. Alleen diegenen die erbij waren toen je dat ding deed dat kunst wordt genoemd, kunnen je de titel grootmeester geven. Wanneer jouw canvas een grasmot is en jouw kwast vijf tenen heeft, is het een opgave

om eeuwige faam te vergaren. Een passeerbeweging. Een onmogelijk lijkende pass. Een dribbel. Voetbal is een vorm van kunst die zich niet laat vastleggen, ook niet op YouTube. Het type kunst waar je bij moet zijn geweest. Het met grote ogen en open mond aanschouwend. Een hand op je achterhoofd. 'Dat kon helemaal niet', denk je bij jezelf en je schudt je hoofd in een mengeling van verbazing en trots. Dat vergeet je nooit meer.

Misschien zijn echte kunstenaars juist zij die herinnerd worden zonder dat hun werk in musea tentoongesteld wordt, jaren na de creatie. Misschien hebben echte kunstenaars geen op papier, canvas of vinyl vereeuwigd werk nodig. Misschien is het meesterwerk van echte kunstenaars een terugblik: kippenvel op je armen en trots in je onderbuik.

Zij wiens daden voortleven in de herinnering, zij zijn de echte kunstenaars. ■

Je moet helemaal niks

Moet jij gezonder eten van jezelf? En vind jij dat je meer **moet** bewegen? En daarnaast ook beter slapen, minder stressen, meer ontspannen, enzovoort? Laat me raden: je voldoet niet aan alle eisen die je jezelf oplegt. En het resultaat: frustratie, een ongezonde keuze en nog meer frustratie. Jezelf allerlei moetjes opleggen om gezonder te gaan leven... het is geen duurzame oplossing. Waarom? Dat leg ik je uit.

Een aantal maanden geleden begeleide ik een jonge, ambitieuze man met een verantwoordelijke baan. Maar waar hij de carrière ladder beklom, bleef zijn leefstijl achter. Hij leefde ongezond, had geen regelmaat en werd steeds zwaarder. **Dat** was niet wat hij wilde. Hij wilde beter in zijn vel zitten, zich energiever voelen, gezonder zijn. In zijn familie kwamen namelijk veel aan leefstijl gerelateerde ziekten voor, zoals diabetes.

In zijn hoofd was hij alleen maar bezig met werk. Hij at nauwelijks onder werktijd en leefde op snelle suikers, hij kwam niet in beweging en na het werk had hij geen energie meer om een voedzame maaltijd klaar te maken. Hij baalde. Het **moest** beter! Maar het lukte hem niet om de vicieuze cirkel te doorbreken.

Prioriteiten

De maatschappij is opgebouwd uit regels en dingen die moeten. Wanneer je een druk bestaan hebt gecreëerd voor jezelf, is dit nog nadrukkelijker aanwezig. Werk- en privéafspraken lopen kriskras door elkaar heen. Iedereen heeft het tegenwoordig druk. Deels opgelegd door de maatschappij, maar ook deels gecreëerd door ons eigen toedoen. We maken onszelf druk.

Het is geen kwestie van te weinig tijd. Een dag is een dag. Een jaar is een jaar.

We kunnen geen extra tijd bijkopen en een dag oprekken tot vijftieng uren. Met andere woorden: we doen te veel. En veel van wat we **moeten**, doen we niet voor onszelf. Een agenda vol met afspraken. Eerst dit, dan dat en in de overige tijd verplichten we onszelf om te sporten, gezond te eten, goed te slapen en te ontspannen.

Gaat je niet lukken. Wat kun je van jezelf verwachten wanneer je andere afspraken voorrang geeft en je gezondheid op plek twee komt? Is het dan niet logisch dat je minder energiek bent en minder lekker in je vel zit? Jezelf extra regels en moetjes opleggen voor een gezonde leefstijl werkt

niet, aangezien je prioriteiten ergens anders liggen.

Van moeten naar willen

Om een duurzame verandering in gang te zetten dien je het **moeten** te vervangen met **willen**. Goed voor jezelf **willen** zorgen. Dit heeft een totaal andere lading. Door jezelf serieus te nemen, maak je eenvoudiger gezonde keuzes. Wanneer je jezelf meer op waarde schat, **wil** je jezelf eerder voeden in plaats van vullen. Dan **wil** je ook meer beweging. Dan **wil** je ook meer rust in je leven.

Toch hebben mensen daar vaak een egoïstisch beeld bij. Aan "voor jezelf kiezen" hangt een egoïstisch label. Dat is niet terecht, want als je beter in je vel zit, kun je er ook beter zijn voor de mensen om je heen.

Ons brein: niet gelukkig zijn, maar overleven

Om een eerste stap te zetten is het vooral belangrijk om het klein te houden. Voer een verandering door die goed bij jou en je leven past. Ons brein is namelijk gericht op overleven en ziet elke verandering als een gevaar. Jouw brein

houd je dus het liefst op de plek waar je bent en zal daar ook alles voor doen. Excuses zijn hier een goed voorbeeld van: 'Het regent, dus ik kan beter morgen gaan hardlopen.' Zo blijf je hangen in je comfortzone, ook al kan die behoorlijk oncomfortabel zijn. Want of je nou gelukkig bent of niet, dat maakt voor je brein niets uit. Uit je oncomfortabele comfortzone stappen gaat dus niet vanzelf. Kleine veranderingen zijn essentieel.

Zo heeft de man uit het voorbeeld de laatste maanden ook een aantal mooie aanpassingen gemaakt. 's Morgens voor werktijd begint hij de dag voor zichzelf. Hij wandelt een rondje en kiest voor een voedzamer ontbijt. Overdag heeft hij de **Snelle Jelle's** ingeruild voor volkoren producten, kaas, groente en fruit. Hij

neemt weer pauzes en legt zichzelf minder druk op. Hij laat meer los en geeft zijn grenzen beter aan. Na werktijd heeft hij nu voldoende energie om een gezonde maaltijd klaar te maken en hij geniet weer van zijn sociale leven. En dit helpt hem echt, want hij vertelde me tijdens een van onze gesprekken: 'Ik voel me energiever dan ooit!'.

Voor een gezonde leefstijl is het dus essentieel om jezelf op waarde te schatten. Niet gezonder **moeten** leven, maar beter voor jezelf **willen** zorgen. Van moeten naar willen. Een totaal andere lading, waardoor het makkelijker is om gezond en energiek te zijn. ■

Ellen Wigger-Lohuis, MSc, diëtist en leefstijlcoach
Instagram @ellenwigger

Uit je oncomfortabele comfortzone stappen gaat dus niet vanzelf. Kleine veranderingen zijn essentieel.

Watertoren, toonbeeld van functionele schoonheid

Een nieuwe serie waarin we aandacht besteden aan karakteristieke gebouwen die primair neergezet zijn voor hun functie, mits geen woonfunctie. Vaak zijn die gebouwen in de loop van de tijd uitgegroeid tot iconen in een regio. Af en toe een sta-in-de-weg en evenzovele keren mooi ingepast in een nieuwe stedelijke omgeving. De ene keer nog vol in het originele gebruik, doch vaker omgezet naar een tweede of derde leven in de vorm van een horecabestemming, cultuurhuis, school of toeristische bestemming. In deze aflevering de watertoren in Delden.

TEKST PETER VAN DER TOL

In de eerste delen van deze serie staan de watertorens in de schijnwerper. Je ziet ze van verre. Ze markeren je route en niet zelden stralen ze een zekere arrogante en statige schoonheid uit. Er zijn er ook die foeilelijk zijn of zo klein dat ze de naam watertoren eigenlijk niet mogen dragen.

Dubbele functie

De meeste watertorens zijn in de tweede helft van de 19e eeuw gebouwd. Op het hoogtepunt waren er in Nederland ruim 260. Daar zijn er nu nog plm. 175 van over, waarvan ongeveer 35 in de originele functie. Watertorens werden gebouwd om twee redenen, te weten een permanente gezonde stroom leidingwater naar de bewoners van een dorp of stad en/of een wateropslag voor het blussen van branden. Mobiele pompinstallaties waren er toen namelijk nog niet. Wel grote (stoom)pompen om een groter gebied te voorzien. Die konden echter geen permanente aanvoer van water garanderen en ook geen constante druk. Dat laatste was belangrijk, want bij te weinig druk had je geen water en bij te veel druk sprongen de leidingen! De wateropslag zit boven in de toren en door de hoogte en de hoeveelheid water ontstaat er een constante druk op de waterleidingen.

Ontstaan watertoren Delden

Het kasteel Twickel bij Delden bestaat al sinds de 14e eeuw en is genoemd naar Herman van Twickelo die vanaf 1392 Drost van Twente was. In de 19e eeuw kwam door zijn huwelijk het kasteel Twickel in handen van Baron van Heeckeren. Door overerving kwam in 1883 het kasteel en de 10.000 hectare bouwland en bos in bezit van Baron Rodolphe van Heeckeren van Wassenaer. In 1885 liet hij het huis voorzien van moderne badkamers. Al snel bleek de hoeveelheid water in de reservoirs onder het dak niet voldoende te zijn en besloot hij tot de bouw van een watertoren.

De toren was zowel bedoeld als waterreservoir voor het blussen van branden op landgoed Twickel als voor drinkwatervoorziening. Op 211 m diepte werd uiteindelijk water aangeboord, dat jammer genoeg zouthoudend bleek te zijn en niet geschikt voor

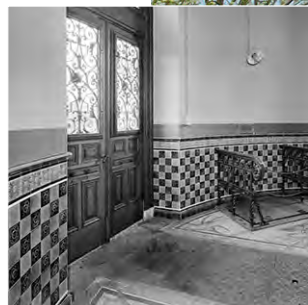
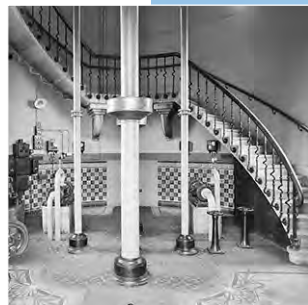
consumptie. Toch wilde de Baron aan Delden een waterleiding schenken. Het overlijden van zijn 26-jarige broer aan typhus, vanwege het drinken van verontreinigd water, speelde hierbij zeker mee. Toen bleek dat het zoute water niet voor consumptie geschikt was, werd een 10 kilometer lange aanvoerleiding gelegd vanaf Almelo tot aan de watertoren. Op de markt in Delden herinnert een kunstige gietijzeren waterpomp aan het stichten van deze waterleiding. Toen in de Eerste Wereldoorlog de aanvoer van zout stagneerde, leidde de ontdekking van zout water bij de boringen voor de watertoren tot de oprichting van een zoutfabriek in Boekelo.

Architectuur

De watertoren werd ontworpen door de architect H.P.N. Halbertsma en gebouwd in 1894. De toren is 37,5 meter hoog en telt binnen maar liefst 193 treden. Het gebouw is uitgevoerd in een zeer rijk gedetailleerde neo-renaïssancestijl in rode baksteen en voorzien van beeldhouwwerk van Gerard Muller. Rondom is de toren voorzien van kantelen. De uitbouw aan de bovenzijde wordt gesteund door kinderhoofdjes met afbeeldingen van neefjes van de Baron, alsmede zontjes van de toenmalige rentmeester en Ir. Halbertsma. Verder wordt de reservoir-ommanteling gedecoreerd door twee waternimfen en twee riviergoden. In de toren zit een vroeg voorbeeld van een ijzeren reservoir met een holle bodem en een inhoud van 200 m³. Binnenin is de toren een lust voor het oog en onder de toren zit een reinwaterkelder.

De toren bezichtigen

De watertoren is in 1977 gerestaureerd en was vanaf 1955 in bezit van de Waterleiding Maatschappij Overijssel, later Vitens. Sinds kort is het rijksmonument weer in bezit van de stichting Twickel en wordt hij geëxploiteerd door Vitens. Op Open Monumentendag, dit jaar op zaterdag 14 en zondag 15 september, is de watertoren geopend voor publiek. Maar als u weer eens langs Delden rijdt of over het Twickel wandelt kunt u sowieso van buitenaf genieten van dit mooie monument. ■

Bye bye winterblues, hallo lentekriebels!

Eigenlijk is elk moment geschikt om een huis te verkopen. Toch brengt het voorjaar voordelen met zich mee (ook al geven de buien het voorjaarsgevoel nog even niet). *Elles ter Wee en Lars Roeleveld van HOME makelaars*: het is tijd om je huis te verkopen.

Frisse start

De dagen worden langer, de temperaturen warmer en nieuwe avonturen hangen in lucht. Dus waarom niet die positieve energie inzetten om je huis op een onvergetelijke manier te presenteren én te verkopen?

Verbluffende eerste indruk

Voor de fotografie is licht misschien wel het allerbelangrijkste. Kies een zonnige dag en maak het interieur en de tuin helemaal 'lente-ready'. Dit zijn de basis ingrediënten om eruit te springen met die vrolijke vibe op de beelden.

Tip: wees creatief met beleving. Laat échte dingen zien.

Bijvoorbeeld jij die de bloemen op de vaas zet in de leefkeuken die jouw huis zo bijzonder maakt.

Elles ter Wee: 'Beleving zorgt voor herkenning. Het maakt jouw woningpresentatie uniek.' De reden waarom HOME makelaars, met vestigingen in Oldenzaal, Hengelo, Tubbergen en binnenkort Enschede, gebruik maakt van die emotie.

Meer bezichtigingen

Nou, in ieder geval omdat de dagen langer zijn. Maar toch voelen we onder kijkers ook de behoefte om de deur uit te gaan en een nieuwe omgeving te ontdekken. Iedereen er weer zin aan, dus waarom hier niet op inspelen?

Effect

Een positieve indruk, dat staat vast. En zorgt dit dan ook voor een hogere verkoopprijs? 'Ja, als we kijken naar de trend die we (bijna) elk voorjaar waarnemen. Maar natuurlijk valt en staat alles met de marktontwikkelingen van het moment', aldus Lars Roeleveld.

Verhuis(lente)kriebels

Op www.leeftwente.nl staat het aanbod van alle NVM makelaars in Twente. Dé plek om als allereerste de huizen te ontdekken die dit voorjaar op de markt komen.

Draag jij wel eens een vergeten riem?

WIST JE DAT DE ALLEREERSTE RIEM AL STAMT UIT HET BRONZEN TIJDPERK, ZO'N 5000 TOT 3000 JAAR GELEDEN? DEZE EERSTE RIEMVORM WAS PUUR FUNCTIONEEL. HET WAS EEN REEPJE LEDER WAAR GEWOON EEN KNOOP IN WERD GELEGD. ZOWEL MANNEN ALS VROUWEN DROEGEN HET, BEDOELD OM DE KLEDING ROND HET MIDDEL OP ZIJN PLAATS TE HOUDEN.

Als je verder de modegeschiedenis induikt, zie je dat het dragen van de riem als onderdeel van je outfit, afhankelijk is van de tijdsperiode. Er zijn tijden dat het dragen van een riem helemaal niet aan de orde is. Terwijl in andere periodes een riem juist niet weg te denken is. Bijvoorbeeld: de Romeinse riem met gesp, als onderdeel van het soldatenuiform, de damesriem als accessoire om de smalle wespentaille te accentueren in de Art Nouveau-tijd of de cowboyriem, inclusief holster voor een revolver.

Sinds ongeveer 1920 worden riemen door mannen vooral functioneel gebruikt, namelijk om broeken op te houden. Maar ook door dames, om hun middel te accentueren bij een jurk en een mooie zandlopervorm te creëren. Rechte jurken waren erg populair in de jaren twintig, maar deze jurken hadden een nogal saaie pasvorm. Met een heupriem had je de mogelijkheid om zo'n outfit wat pittiger en stijlvoller te maken.

RIEMEN, RIEMEN EN NOG EENS RIEMEN

En als we een sprong maken naar vandaag de dag, dan hebben we een mega-keuze uit vele soorten riemen! Je hebt: Smalle riemen, brede riemen, heupriemen, taillieriemen, koppelriemen,

knoopriemen, wikkelriemen, pinsluiting riemen, pantalonriemen, elastische riemen, D-ring riemen etc., etc. En dan hebben we het nog niet eens over de verschillende soorten materialen zoals nappaleder, suède, dierenprint-reliëf, kunststof, textielstof, raffia, rubber en de vele soorten decoratieve gespen.

VAAK VERGETEN

Het valt mij steeds vaker op dat de riem gewoon 'vergeten' wordt. Ik zie het op straat, op de werkvloer, in etalages en zelfs op televisie! Dan dragen mannen, maar vooral ook vrouwen, een prachtige outfit; een pak of een pantalon met bijpassend colbert, een met zorg uitgekozen blouse of overhemd en bijpassende schoenen en tas. En dan zie ik lege riemlussen. Ze zijn gewoon leeg! Niet gevuld met een bijpassende riem. VERDWENEN! Terwijl je met een riem juist de spreekwoordelijke puntjes op de 'i' zet van je zorgvuldig samengestelde outfit.

TIPS OM DE PUNTJES OP DE 'I' TE ZETTEN:

1. Kies de riem in de kleur en het materiaal van je schoenen. Zo vormen ze samen een mooi geheel. Dat geldt voor mannen maar ook voor vrouwen! Als bonus kunt je je tas en je horlogebandje hier ook op afstemmen.

2. Kies de riem in de kleur van je pantalon (of dezelfde stof). Zo vul je de riemlussen op een neutrale en niet-opvallende manier. Een bijkomend optisch effect is dat je bovenlijf een stukje korter lijkt en daardoor je benen juist langer.
3. Kies de riem in de kleur van je blouse, overhemd of shirt. Zo maak je een duidelijk accent in je outfit en verbind je het boven- en onderstuk van je outfit tot één geheel.
4. Kies de breedte van je riem passend bij de hoogte van de riemlus. Een smalle riem door een brede riemlus raakt als het ware de weg kwijt en gaat heel makkelijk schuiven en scheef hangen.
5. Kies een brede of smalle riem in één van de kleuren uit het dessin van je jurk voor zowel een decoratief als een taillerend effect. Of in een kleur die een paar tinten lichter of donkerder is dan je jurk.

ACCENT OP JE TAILLE

Vaak denken vrouwen dat ze met een brede riem een accent leggen op een buikje. Dat hoeft helemaal niet zo te zijn als je aan het volgende denkt: draag een bredere taillieriem zonder grote gesp, zoals een wikkel- of knoopriem. Waarom zonder gesp? Die gesp zorgt juist voor een richtpunt op je buikje. Een wikkel- of knoopriem zorgt daarentegen voor een opvallend accent op je taille. Draag vooral geen heupriem, want op die manier leg je juist accent op het bredere deel van je heupen of je buikje.

NATUURLIJK MAG JE ZELF WETEN OF JE EEN RIEM DRAAGT OF NIET!

Maar mijn advies is: vervang je 'verdwenen' riem en maak er een zichtbare accessoire van. Draag je een pantalon, broek of jeans en kun je de lege lussen zien? Vul de lussen en zorg voor een bijpassende riem om je outfit compleet te maken. Zo laat je zien dat je weet hoe 'het moet' en geef je niet onbewust een verslapen, slordige en haastige indruk.

Stijlvolle groet,

Simone

Simone Tiehatten is kledingcommunicatie-expert | www.s-kwadraat.com

MEER VAN SIMONE OP TKKR.NL

BESPAREN DOOR TE VERDUURZAMEN

VERLAAG VANDAAG NOG UW ENERGIEREKENING
MET EEN TEC WARMTEPOMP

*Uit voorraad
leverbaar!*

WARMTEPOMPEN
ZON- & WINDOPLOSSINGEN

TEC
WARMTEPOMPEN

WATERWINWEG 8 OLDENZAAL | 085-7927927 | WWW.TECWARMTEPOMPEN.NL